Ilmub aastast 1923

Raamatukogu

ISSN 0235-0351
5/2018

Oskar Kallas 150

EESTI VABARIIK 100

FOOKUSES:
Raamatukogu on vabadus

Muuseumide & raamatukogude külastajad & mittekülastajad 2018

Kirjandus-muuseum tõi kirjanikud rahva ette

Pool sajandit heliraamatuid

EESTI RAAMATUKOGUHOIDJATE ÜHING

EESTI RAHVUS-RAAMATU-KOGU 100

Hea lugeja!

Eesti raamatukoguhoidjate XI kongress *Raamatukogu on vabadus* on edukalt peetud, seal kogetu on nüüd viienda numbri päevateemaks. Avaveerus saab nautida Eesti Raamatukoguhoidjate Ühingu juhatuse esinaise Katre Riisalu avasõna kongressilt. Lisaks suurfoorumi ülevaatele valisin selle numbri veergudele kaks huvitavat esinemist rahva- ja teadusraamatukogude tegemistest – Kristi Veeberi ettekande *Raamatukogu kui Transformer* ja Kate-Riin Kondi *Miks EBook Central, mis see on ja kuidas see toimib?* –, mis võlusid kongressil uudsuse ja konkreetsusega. Peab ütlema, et Rakveres korraldatud foorumi aktuaalsete teemade paletis oligi meeldivalt palju kirevust.

Persoonirubriigis on juttu dr Oskar Philipp Kallasest – mehest, kes on loonud õige mitu rahvuslikku varamut. Ta pani aluse Eesti Rahva Muuseumile koos praeguses Eesti Kirjandusmuuseumis olevate arhiividega ning toetas diplomaaditöö kõrvalt ka Riigiraamatukogu kasvamist. Dr Krista Aru ja Merike Kiipus räägivad Oskar Kallase 150. sünniaastapäevaga seoses nii temast kui ka temale pühendatud konverentsist ja näitustest.

Arendustegevuse rubriigis saab tutvuda muuseumide ja raamatukogude külastajate ja mittekülastajate uuringuga, mille viis tänavu läbi uuringufirma Kantar Emor.

Helle Laanpere annab teada lasteraamatukoguhoidjate säravast sügispäevast Raplas ja Tuuliki Tõiste Eesti Maaülikoolis toimunud teadus- ja erialaraamatukogu päevast. Priit Kasepalu detailsest kirjeldusest selgub, milline on olnud Eesti Pimedate Raamatukogu tee viiel kümnendil – sünnist tänaseni.

Meenutame ka möödunud suve, mil Eesti Kirjandusmuuseum korraldas Tartu linna päeval autorite raamatulaada, tõi autorid rahva ette. Püüame vahendada selle ürituse meeleolusid pildilises vormis ja näidata, kuidas Tartu kirjarahvas välja näeb. Kas tunnete ära, kes on kes?

Soovin head lugemist
ja kaasamõtlemist!

Foto: TM

AVAVEERG

3 Raamatukogu on vabadus!
Katre Riisalu

PÄEVATEEMA:
XI KONGRESS RAKVERES

8 Millest räägiti Eesti raamatukoguhoidjate suurfoorumil?
Mihkel Volt

12 Raamatukogu kui *Transformer*
Kristi Veeber

14 Miks EBook Central, mis see on ja kuidas see toimib?
Kate-Riin Kont

ARENDUSTEGEVUS

16 Muuseumide ja raamatukogude külastajate ja mittekülastajate uuring 2018
Gerda Möller, Pille Runnel, Mai Põldaas

PERSOON

21 Oskar Kallas – mees, kes lõi rahvusliku varamu
Krista Aru

23 Maajumala poja ja eesti kullakaevaja jälil ehk Oskar Kallas 150
Merike Kiipus

MÄLUASUTUSED MEIL
JA VÕÕRSIL

26 Kirjandusmuuseum tõi kirjanikud rahva ette
Mihkel Volt

33 Pool sajandit heliraamatuid
Priit Kasepalu

EESTI
RAAMATUKOGUHOIDJATE
ÜHING

36 Lasteraamatukoguhoidjate särav sügispäev Raplas
Helle Laanpere

39 Teadus- ja erialaraamatukogu päev 2018
Tuuliki Tõiste

SÕNUMID

41 Aleksander Sibula nimelise stipendiumi pälvis Jaana Toss
Mari Sieberk

42 SUMMARY

Foto: Teet Malsroos

Raamatukogu on vabadus!

Katre Riisalu, *Eesti Raamatukoguhoidjate Ühingu juhatuse esinaine*

Avasõna 18.–19. oktoobril Rakveres toimunud Eesti raamatukoguhoidjate XI kongressil

95 AASTAT TAGASI, 24. veebruaril 1923. aastal kogunes poolsada raamatukoguhoidjat Tallinna Keskraamatukokku. Toimus Eesti raamatukoguhoidjate esimene kongress, eesmärgiks asutada kutseühing. Toona vastuvõetud resolutsioonides toodi välja peamised tegevussuunad: koostöö, kutseharidus, erialaajakirja väljaandmine ja raamatukogude rahastamine. Selline ühistegevuse vorm on püsinud 95 aastat, nii nagu ka ühingu eesmärgid ja väärtused. Jätkuvalt on kõige olulisem, et meie raamatukogudes töötaks pädevad ja professionaalsed raamatukoguhoidjad.

KUIGI MAAILM MEIE ÜMBER ON AASTAKÜMNETE JOOKSUL MUUTUNUD, ON ÜHINGU TEGEVUSES JÄÄNUD KESTMA MITMED TRADITSIOONID, alustades raamatukoguhoidjate kongressidest, mis on toimunud iga viie aasta järel. Need on kogukonna jaoks olulised kokkusaamised, kus tehakse kokkuvõtteid ja vaadatakse tulevikku. Kongresside vajalikkust, ajatust, päevakohasust näitab seegi, et osaleda soovijaid on sel korral rekordiliselt.

NII NAGU KONGRESSIDEL, ON KA AJAKIRJAL *RAAMATUKOGU* SELJATAGA PIKK TEEKOND. Märgiline sel teekonnal on seegi, et meie erialaajakiri hakkas ilmuma samal aastal kui ajakiri *Looming* – 1923. Ajakirja ülesandeks oli kaasa aidata raamatukogudeliikumise süvendamisele. Riiklikult vähe toetatav ja hinnatav ala vajas eluõiguse tõestamiseks ja raamatukoguhoidjate ühe mütsi alla koondamiseks kutsealast trükisõna, mis leidis teostuse ajakirja kujul. Ajakirja väljaandmine aastatel 1923–1940 oli nii teoreetilises kui ka praktilises mõttes aluseks raamatukogunduse kui teaduse rajamisel Eestis. Aastate jooksul on ajakirja lehekülgedele kogunenud tohutul hulgal artikleid raamatukogudele olulistel teemadel. Kas meil on oma ajakirja vaja? Igal asjal on oma aeg, trükiajakirjade tiraažid vähenevad. Kas meie raamatukogundusliku mõtte tulevik on vaid virtuaalses keskkonnas? Eks see sõltub meist endist, kas me loeme ja tellime ajakirja. Ajakirjast *Raamatukogu* on kujunenud Eesti raamatukogunduse bränd. Kindel on see, et meie raamatukogude püsimiseks ja arenemiseks on vaja emakeelset erialast väljaannet, nii nagu on vaja ka emakeelseid erialaseid koolitusi, teabepäevi ja õpitubasid, mida ERÜ korraldamisel toimub aastas rohkem kui 30.

MEIL ON TOIMIV KUTSESÜSTEEM ning raamatukoguhoidja kutsestandard on vastavuses Euroopa üldise raamistikuga. Ühingu juures tegutseb kutsekomisjon ning raamatukogudes töötab rohkem kui 1000 kutsetunnistusega raamatukoguhoidjat. Edukaks kutse-

Foto: Teet Malsroos

Katre Riisalu

alaseks tegutsemiseks on vajalik erialane kompetents ning kutse on tunnistus selle kohta. See on teadmiste, oskuste, kogemuste ja hoiakute kogum, millega kaasneb vastutus. Vastutus oma ameti ees.

ME ELAME AVATUD JA TEHNOLOOGILISELT KIIRESTI MUUTUVAS MAAILMAS. See on uus olukord, kus senised elu- ja mõtteviisid ei paku enam piisavalt tuge. Raamatukogud soovivad olla toeks ja abiks. Mida see aga tähendab? Mida raamatukogudelt oodata? Kas Eesti raamatukogud on valmis? Millises suunas liigume? Just need on teemad ja küsimused, millele oleme ERÜ tegevuses suunanud viimasel viiel aastal ehk kahe kongressi vahelisel ajal oma *tähelepanu*.

VALMINUD ON VISIOONIDOKUMENT *21. SAJANDI RAAMATUKOGU*, mis käsitleb Eesti raamatukogunduse tulevikku muutuste tingimustes. *Sõnastasime raamatukogude positsiooni, arengusuunad ja missiooni.*

OLGU SIINKOHAL ÄRA TOODUD EESTI RAAMATUKOGUDE MISSIOON – kujundada inimeste lugemisharjumusi, toetada elukestvat õpet, tagada ligipääs infole, teadmistele ja kultuurile. Kõike seda selleks, et Eesti riigis oleks kultuurne, intelligentne ja elus hästi hakkama saav kodanik. Visioonidokumendi edasiarendusena töötasime välja rahvaraamatukoguteenuse kvaliteedihindamise mudeli. Selle aasta kevadel viisime läbi esimese enesehindamise, millest teeb täna kokkuvõtte Ragnar Siil, kelle nõul, jõul ja suunamisel oleme jõudnud raamatukogunduse jaoks niivõrd oluliste strateegiliste dokumentide valmimiseni.

KOOSTAMISEL ON ÜHINGU KOLMAS ARENGUKAVA, mis määratleb tegevused ja arengusuunad aastateks 2019–2023. Ühing toetab raamatukoguhoidjate arengut ja võimekust olla paremad erialaprofessionaalid, jälgib riiklikke kultuuripoliitika põhimõtteid, väärtustab ja toetab avaliku raamatukoguvõrgu toimimist.

ÜHINGU OLULISIM TUGEVUS ON LIIKMESKOND. Tuleb tunda heameelt, et ühingusse on leidnud tee ka nooremad kolleegid, kellel on energiat ja soovi panustada valdkonna arengusse. Juba pea viis aastat tegutseb EKS-klubi kõrval ka noorteklubi. Homsel, tulevikku vaataval istungil näeme ja kuuleme meie noorte kolleegide tulevikunägemust.

LIIKMETE KAUDU ON ÜHING ESINDATUD KÕIKIDES EESTI PIIRKONDADES. Meie hulgas on spetsialiste erinevatest raamatukogudest, nii suurematest kui ka väga väikestest, nii teadus-, rahva-, kooli- kui erialaraamatukogudest, see tagab esinduslikkuse ja mitmekülgsuse. Ühingu töö on korraldatud läbi vabatahtliku tegevuse. See on väga oluline, näidates meie inimeste valmisolekut ja huvi panustada oma aega ja energiat valdkonna hüvanguks.

ÜHINGUT MÄRGATAKSE JA NÄHAKSE PARTNERITE POOLT KAASARÄÄKIJANA. Meid on kaasatud riiklikul tasandil oluliste küsimuste arutamisse, mis loob võimaluse seista raamatukoguhoidjate huvide eest ja pakkuda poliitikakujundajatele mitmekülgset professionaalset hinnangut. Enim oleme märgukirju ja pöördumisi nii Eestis kui ka Euroopa tasandil teinud seoses digituru autoriõiguse paketiga. Vastuvõetud muudatustega ei saa raamatukogud sugugi rahul olla. Möödunud nädalal Brüsselis Euroopa Parlamendis meie saadikutega kohtudes anti mõista, et nii mõnigi riik plaanib otsusega kohtu poole pöörduda.

LIIKMETE KAUDU ON ÜHINGUL KONTAKT VALDKONNA RAHVUSVAHELISTE VÕRGUSTIKEGA, mis võimaldab vahendada Eestisse arenguid ja trende maailmast ning samas tutvustada Eesti raamatukogude tegevust. Nii on IFLA konverentsidel viimastel aastatel tutvustatud ühingu õnnestunud ettevõtmisi: raamatukogupäevade raames tegutsenud bussiraamatukogu, visioonidokumenti *21. sajandi raamatukogu* ja laste ja noorte kultuuriaasta raames toimunud ühisprojekte mäluasutuste ning noortekeskustega. IFLA kolmes töörühmas on ühingu poolt Eesti esindajad. Tihedad sidemed on Balti- ja Põhjamaade ühingutega, viimastel aastatel toimunud ühised ümarlauad ja arutelud on loonud hea baasi koostööks ja andnud teadmise, et liigume koos ning ühes suunas. Ka tänase kongressi avaistungil kuuleme kolme näidet Põhjamaadest – raamatukogudest, mis on praegu maailma tipud.

TEHNOLOOGIA ARENG ON KIIREM KUI KUNAGI VAREM. Digitaliseerimine, virtuaalne reaalsus, simulatsioonid on muutunud igapäevaseks, nii nagu ka e-raamatud. Sellele vaatamata usun, et e-raamatud ei hakka paberraamatuid täielikult asendama kunagi. Kuid võimalus raamatukogudes e-raamatuid lugeda ja laenutada peab olema. Euroopa Liidu rahandusministrid otsustasid oktoobri algul, et riigid võivad soovi korral e-raamatutele maksusoodustuse kehtestada. Eesti rahandusminister, haridus- ja teadusminister ning kultuuriminister on kinnitanud selle otsuse peale, et toetavad seda sammu. Raamatute käibemaksumäär on Eestis üheksa protsenti, aga e-raamatule kehtib üldine käibemaksumäär ehk 20 protsenti. Loodame, et Eesti on esimeste riikide seas, kus e-raamatute käibemaksu vähendatakse.

Raamatukogude vabadus ja ühtlasi kohustus on kultuuri hoida ja uue loomisele kaasa aidata, aidata inimestel paremini elus hakkama saada. Raamatukogud annavad vabaduse lugeda, vabaduse mõelda ja vabaduse oma mõtteid väljendada.

Foto: Tiina Kriisa

Innovatsiooniga on seotud ka eelmisel nädalal meedias tähelepanu pälvinud kooliraamatukogud. Tallinna Pelgulinna Gümnaasiumis asendati raamatukogu drooniklassiga. Tekkis diskussioon teemal *Kas tegemist on julge visiooni või tagurliku kultuurirevolutsiooniga?*. IT ning droonid on tänapäevased teemad ka raamatukogus, aga kirjandust ja raamatuid alatähtsustades ei ole lastele võimalik üheski koolis anda terviklikku haridust. Pikemate tekstide lugemise võime on oluline ka tulevikus. Just kooliraamatukogu võib olla lapsele esimene kokkupuude raamatute ja raamatukoguga.

Foto: Tiina Kriisa

Kultuuriminister Indrek Saar

Justkui kõige eelneva kinnituseks on täna avatava kongressi juhtmõte – raamatukogu on vabadus. Kõige üldisemas mõttes on vabadus takistuste ja piirangute puudumine. Raamatukogu kontekstis on tegemist kohaga, kus on vabadus tulla ja olla hinnangutevabas keskkonnas; kuhu kõik on oodatud ja seda sõltumata sissetuleku suurusest. Nii on raamatukogudel täita oluline roll sotsiaalse ebavõrdsuse vähendamisel.

See on vabadus viibida ruumis, kus on hea aura, kus on võimalik saada inspiratsiooni, kus sünnivad uued ideed. Raamatukogud on meie kõigi vabadus saada osa kultuurist.

Raamatukogude vabadus ja ühtlasi kohustus on kultuuri hoida ja uue loomisele kaasa aidata, aidata inimestel paremini elus hakkama saada. Raamatukogud annavad vabaduse lugeda, vabaduse mõelda ja vabaduse oma mõtteid väljendada.

Ja kõige selle kinnituseks on üleriigilised raamatukogupäevad, mis toimuvad meil traditsiooniliselt 20.–30. oktoobrini. Tänavu tähistab kogu Euroopa kultuuripärandiaastat, mis annab ka raamatukogudele hea võimaluse avada meie mitmekesist kultuuripärandit, sest on ju raamatukogu väravaks tulevikku, olles ühtlasi side minevikuga. Üle Eesti jagatakse väljapanekutel esiemade ja -isade tarkusi. Ruusas tutvustatakse õpilastele suitsusauna saladusi, Räpinas on raamatunäitus *Kultuuripärand sillaks mineviku, oleviku ja tuleviku vahel*, Ares infokirjaoskuse päev *Kohalik kultuuripärand raamatukogu kaudu tuttavaks*, Saatses toimub pidulik päev *Kultuuripärand ei ole ainult minevikust pärit mälestus, see on ka meie tulevik*. Õpitakse kirivööd valmistama, tehakse ettevalmistusi mardipäevaks, vahetatakse vanavanemate retsepte. Traditsiooniks on kujunenud luule- ja muusikaõhtud ning kirjandus- ja keelekohvikud, kaasatakse lugejaid, kutsudes neid kaasa rääkima ja arvamust avaldama, antakse lugemissoovitusi. Ei tea kas haldusreformist tulenevalt, aga paljud kohalikud vallajuhid ja -ametnikud teevad raamatukogupäevade ajal lähemat tutvust raamatukogutööga.

Aasta 2018 on juubeliaasta. Eesti riik sai saja-aastaseks, tähistame Eesti Raamatukoguhoidjate Ühingu 95. tegevusaastat ning Eesti Rahvusraamatukogu 100 aasta juubelit. Raamatukogudepoolse juubelikingitusena oleme koostanud virtuaalnäituse *Sajandi raamatukoguhoidjad* – valisime välja sada kolleegi, kes on saja aasta jooksul jätnud jälje Eesti kultuurilukku ning oma tegevuse ja isiksusega mõjutanud nii kogukondlikku ühistööd kui ka raamatukogunduse arengut. Virtuaalnäituse esitlus toimub õhtusel vastuvõtul. See on meie panus juubeliaastasse.

Soovin meile julget
ja kaugelenägevat pilku tulevikku,
jaksu kuulamisel ning
sisukat kongressi!

PÄEVA

Fotod: Teet Malsroos

Eesti raamatukoguhoidjate XI kongress

Raamatukogu on vabadus

toimus 18.–19. oktoobril 2018 Rakveres

Üheteistkümnenda kongressi programmi koostas ERÜ juhatus, omaette programmitoimkonda sedapuhku ei olnud.

Viis sessiooni olid saanud järgmised pealkirjad:

- *Põhjamaade uue põlvkonna raamatukogu*
- *Kultuuripärand, vabadus, raamatukogud*
- *Haldusreform ja raamatukogud*
- *Raamatukogud 2030*
- *Uued teenused raamatukogus*

TEEMA

Kongress Rakveres

Millest räägiti Eesti raamatukoguhoidjate suurfoorumil?

Raamatukogu kui *Transformer*

Miks EBook Central, mis see on ja kuidas see toimib?

Millest räägiti Eesti raamatukoguhoidjate suurfoorumil?

Eesti raamatukoguhoidjate XI kongress *Raamatukogu on vabadus* toimus 18.–19. oktoobril 2018 Rakveres asuvas AQVA konverentsikeskuses. Raamatukoguhoidjad tähistasid tänavuse kongressiga nii Eesti Vabariigi 100. kui ka Eesti Raamatukoguhoidjate Ühingu 95. aastapäeva. Ürituse korraldajaiks olid ERÜ ja Lääne-Virumaa Keskraamatukogu.

Kahepäevasesse kongressi mahtusid viide sessiooni jaotatud 26 ettekannet, kultuuriminister **Indrek Saare** ja ERÜ juhatuse esinaise **Katre Riisalu** vastuvõtt ning Rakvere valla keskuse külastamine Sõmerus. Eesti Raamatukoguhoidjate Ühingu juhatuse esinaise Katre Riisalu kaasahaarava avasõna järel tervituseks sõna saanud Rakvere linnapea **Marko Torm** rõhutas kokkutulnuile, et raamatukoguhoidjad peaksid oma asja ajamisel olema natuke julgemad, *pisut nahaalsemadki*. Ta tõdes, et haldusreformi ettevalmistavail ühinemisläbirääkimistel on rahvaraamatukogud jäänud küllaltki sageli tahaplaanile, mistõttu tuleb just nüüd, mil uut elukorraldust alles ellu viiakse, oma positsioonide eest võidelda, neid parandada.

Fotod: Teet Malsroos

Rakvere linnapea Marko Torm rõhutas kokkutulnuile, et raamatukoguhoidjad peaksid oma asja ajamisel olema natuke julgemad, *pisut nahaalsemadki*.

Viis teemaplokki

Üheteistkümnenda kongressi programmi koostas ERÜ juhatus, omaette programmitoimkonda sedapuhku ei olnud. Viis sessiooni olid saanud järgmised pealkirjad:

- *Põhjamaade uue põlvkonna raamatukogu;*
- *Kultuuripärand, vabadus, raamatukogud;*
- *Haldusreform ja raamatukogud;*
- *Raamatukogud 2030;*
- *Uued teenused raamatukogus.*

Esimene teemaplokk ***Põhjamaade uue põlvkonna raamatukogu*** tõi Eesti raamatukoguhoidjateni Põhjala värsked tuuled (kõnejuht **Krista Visas**). Århusi Linnaraamatukogu teenindusjuht **Susanne Gilling** tutvustas uue raamatukoguhoone *Dokk1* loomist, selle kontseptuaalseid aluseid ja uue hoone kasutamise esimesi kogemusi. Oslo Linnaraamatukogu Deichman Tøyeni haruraamatukogu juhataja **Reinert Andreas Mithassel** rääkis kasutajate eripäradest lähtuva teenustepaketi loomisest. Oslo linnaosas, kus elab palju immigrante, loodi raamatukogu, mille eesmärgiks on sealsete laste ja noorte lõimimine Norra ühiskonda, neile kultuurilise pädevuse ja eluks vajalike praktiliste oskuste omandamise võimaldamine. Mithassel võrdles selle raamatukogu tööd Päästearmeega. Raamatud ja lugemine on seal kõigest üks tegevus paljudest: kõige tähtsam on tuua noored tänavalt raamatukogusse, selmet nad koguneks jõukudesse. *Ja mõistagi on tore, kui külastajail tekib huvi ka kirjanduse vastu*, nentis R. A. Mithassel. Teemaploki lõpetas Helsingi Linnaraamatukogu *Kirjasto 10* juhataja **Kari Lämsä**, kes jutustas otsekohesel viisil *Oodi* loo: kuidas see uus raamatukogu kogukonnalt ja töötajailt saadud lähteandmete abil disainiti, 2015. aastal ehitamist alustati ning mida tuleks-saaks sel aastal avatavale hoonele lähitulevikus veel juurde luua.

Sessioon ***Kultuuripärand, vabadus, raamatukogud***, mida juhatas **Triin Soone**, tõi kõigepealt fookusesse kultuuripärandi digiteerimise kui avalike teenuste innovatsioonivõimaluse teema, mida käsitles laiahaardeliselt Kultuuriministeeriumi kantsler **Tarvi Sits**. Tallinna Ülikooli pärimuskultuuri dotsent **Marju Kõivupuu** rääkis haaravalt 100-aastasest Eestist tänavusel Euroopa kultuuripärandi aastal. Uhtna raamatukogu entusiastlik juhataja **Inge Pikkoja** esines põneva ettekandega *Kohamälu lood*

Ja mõistagi on tore, kui külastajail tekib huvi ka kirjanduse vastu, nentis Reinert A. Mithassel.

ja leiud Uhtnas. Tartu Linnaraamatukogu arendusjuht **Mai Põldaas** tõlgendas oma ettekandes *Aeg liikuda mugavustsoonist välja?* Eesti raamatukogude külastajate ja mittekülastajate uuringu tulemusi. Nimetatud uuringu viis 2018. aastal läbi uuringufirma Kantar Emor.

Kolmandas teemaplokis ***Haldusreform ja raamatukogud,*** mida modereeris **Kaili Õunapuu-Seidelberg,** mõtestas Creativity Lab´i asutaja ja juhtivpartner **Ragnar Siil** rahvaraamatukoguteenuse kvaliteedihindamise õppetunde ja järeldusi. Pärnu Linnavalitsuse kultuuri- ja sporditeenistuse juhataja **Andrus Haugas** kõneles teemal *Raamatukogudest KOV-i pilgu läbi.* Tema vaade Suur-Pärnu raamatukogudele oli neid tunnustav ja nende olemasolu väärtustav. Haljala Vallaraamatukogu juhataja **Maiga Parksepa** ettekanne esindas raamatukogujuhi vaadet haldusreformiga seotule ja käsitles Lääne-Virumaa rahvaraamatukogusid tasakaalukalt enesekriitilises võtmes. Tartu Ülikooli infoteaduse õppejõud **Ilmar Vaaro** andis oma esinemisega teemal *Koolituse rägastik* põhjaliku ülevaate erialases koolitusvaldkonnas toimuvast.

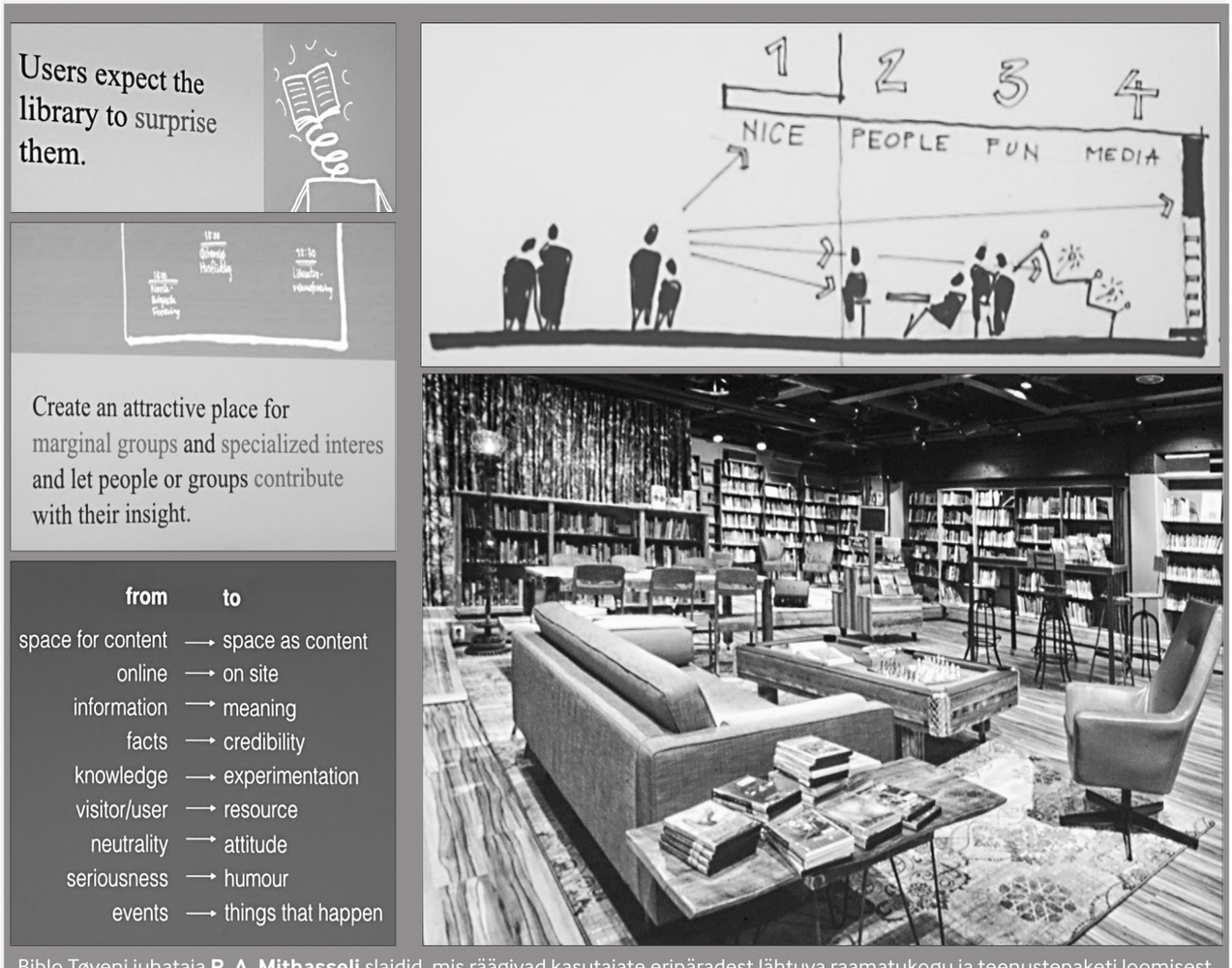

Biblo Tøyeni juhataja **R. A. Mithasseli** slaidid, mis räägivad kasutajate eripäradest lähtuva raamatukogu ja teenustepaketi loomisest.

Århusi Linnaraamatukogu teenindusjuht **Susanne Gilling** tutvustas uue raamatukoguhoone *Dokk1* loomist, selle kontseptuaalseid aluseid ja uue hoone kasutamise esimesi kogemusi.

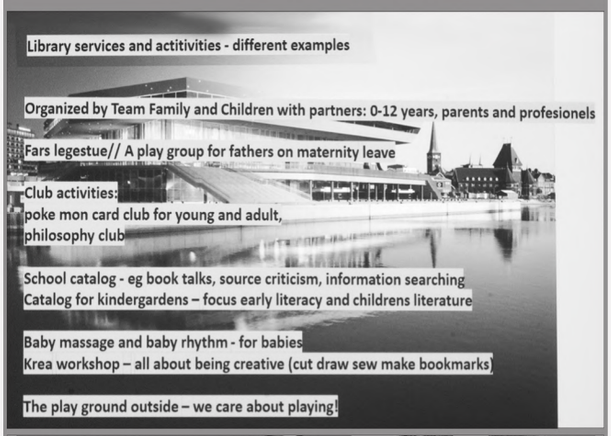

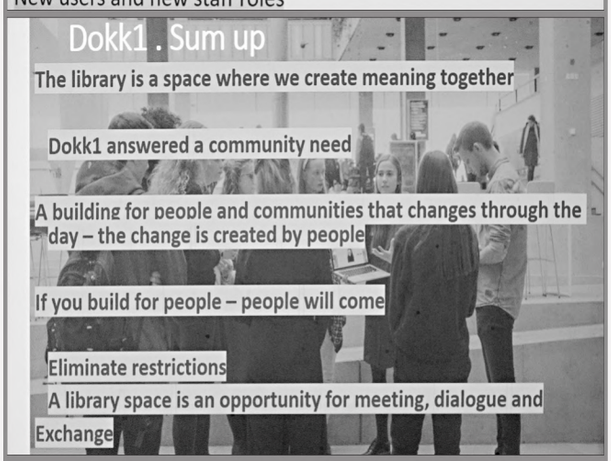

Teise päeva esimene sessioon ***Raamatukogud 2030***, moderaatoriks **Tuuliki Tõiste**, raputas kõiki alustuseks **ERÜ noorteklubi** videoga *Tulevik algab täna!*, mis viis mõtted lähi- ja kaugulmelistele radadele. Eesti Rahvusraamatukogu peadirektori **Janne Andresoo** ettekanne *Saja-aastase rahvusraamatukogu kõne uutele põlvedele* vaatas julgelt ja lootusrikkalt lähitulevikku ning haakus noorteklubi aktivistide tulevikuvisiooniga. Eesti Meremuuseumi kommunikatsioonispetsialist Õnne Mets käsitles sotsiaalset märksõnastamist kui *killukest digitaalse sisu väärtuse mõistatusest*. Kultuuriministeeriumi raamatukogunõuniku Ülle Talihärmi ettekanne *Jagamismajandus ja seinteta raamatukogud 2030*, mille esitas Kultuuriministeeriumi raamatukogude peaspetsialist **Kristiin Meos**, tõi kuulajateni kimbu võimalikke tulevikunägemusi, mis võivad lähitulevikus realiseeruda. Tänapäevast ning tulevikust kõneles paeluvalt Tartu Ülikooli raamatukogu direktori kt **Liisi Lembinen**, kelle esinemine kandis pealkirja *Muutunud ülikool ja raamatukogu selles: uued suunad ja ootused*.

Tuuliki Tõiste, juhatasid siin kongressil plokki, mis oli pealkirjastatud *Raamatukogud 2030*. Milliste märksõnadega Sa kuuldut-nähtut iseloomustad?

Tuuliki Tõiste: Esimese emotsiooni pealt ütleks nii, et tulevikuraamatukogu on seinteta, avatud, müravaba. Kogud, mille on infoaia digitark aednik koos lugejatega märksõnastanud ja ühisesse teadmistesalve talletanud, on digitaalsed ja *pilves*. Lugeja on sünnist saadik raamatukogu hingekirjas. Raamatukoguhoidja on lugeja teejuht globaalses avatud inforuumis. Tehnoloogia on nii tavaline, et sellele eraldi tähelepanu pole vaja pöörata; süsteemid on nii targad, et oskavad ebavajalikku vajalikust eraldada. Raamatukogu füüsiline keskkond on digi- ja müravaba analoogtuba vanaema juures roheaias.

Kongressi viimaseks sessiooniks oli ***Uued teenused raamatukogus. Lühiformaadis ettekanded***, mida juhatas **Külli Solo**. TalTechi raamatukogu teeninduskeskuse juhataja ja ERÜ juhatuse liige **Tuuliki Tõiste** rääkis teemal *24/7 avatud* sellest, kuidas raamatukogu ja ülikool avasid ööpäevaringse õpitoa-ööraamatukogu, kus pakutakse võimalust nii üksi kui ka koos rühmaga töötada, arvuteid, internetti, juurdepääsu raamatukogu e-ressurssidele, sooja, valget ja turvalist õpikeskkonda, võimalust oma aega ise planeerida. ERÜ kogude toimkonna juhi **Kate-Riin Kondi** ettekanne *Kasutajapõhine e-komplekteerimine: 5 aastat TTÜ raamatukogu kogemust* käsitles komplekteerimist kui teenust.

Sellest, kuidas mängulise ja toetava keskkonna abil saab keeli õppida, rääkis Tallinna Keskraamatukogu esindaja **Helena Kostenok**. *Keeleoskus on vabadus*, kõlas tema ettekande pealkiri. Keelekohvikud rahvaraamatukogudes on kohtadeks, kus vähelõimunud või uussisserändajail on võimalik sõbralikus keskkonnas vesteldes harjutada eesti kõnekeelt. Rühmatööde, keelemängude ja toetava keskkonna abil saavad rahvaraamatu-

kogud tagada võimaluse sellise keeleõppeformaadi levikuks. Keelekohvikuid kasutatakse ka võõrkeelte õppimiseks: Tallinna Keskraamatukogus on mitmeid keeleringe nii täiskasvanuile kui ka lastele. **Kristi Veeber** Tallinna Keskraamatukogust andis oma ettekandes *Raamatukogu kui Transformer* edasi Kännukuke raamatukogu kogemust robootika kui digitaalse kirjaoskuse arendamise mängulise viisiga. **Inga Ronk** Pärimusmuusika teabekogust tutvustas ***pärimusmuusika noodikogu***. Ka nootide laenutamiseks ei pea enam raamatukokku kohale minema, vaid juba praegu saab pärimusmuusika noote kasutada veebis. Teabekogu on loonud veebipõhise pärimusliku instrumentaalmuusika kogu. Nootide juurde on võimalik kuulata-vaadata lugusid nii arhiivisalvestise kujul kui ka tänapäeva pillimeeste esituses. Pärimusmuusika noodikogu on mõeldud kasutamiseks pilliõpetajatele, harrastusmuusikutele ja laiemalt kõigile pärimusmuusikahuvilistele. Sauga Raamatukogu juhataja ja ERÜ juhatuse liikme **Piia Salundi** teemaks oli *Projektikonkurss „Raamatukogud-muuseumid-noored"*. Seda koostööprojektide konkurssi on ERÜ Kultuuriministeeriumi toetusel korraldanud kaks aastat. Konkursi eesmärk on suurendada noorte kaasamist ja osalemist kultuuris ning selle loomes, samuti mitteformaalse õppe võimaluste laiendamine ja raamatukogude ning muuseumite koostöö tõhustamine nii noortega kui ka omavahel. Tartu Oskar Lutsu nimelise Linnaraamatukogu esindajad **Katrin Raid** ja **Ingrid Saare** tutvustasid projekti *Tartu ilukirjanduses* ja selle edasiarendusi, mis on kahtlemata digitaalhumanitaaria silmapaistvaiks näiteiks. **Kairi Savva** Tartu Oskar Lutsu nimelisest Linnaraamatukogust rääkis teemal *Seemneraamatukogu* (vt https://www.luts.ee/seemneraamatukogu/). *Meie laename sulle seemned, sina külvad, kasvatad taimed suureks ja kui kõik õnnestub, kogud seemneid ja tood osa neist seemneraamatukokku tagasi, et järgmised rohenäpud saaksid sinu saagist osa*, rääkis ta. **Angelica Õunapuu** Eesti Rahvusraamatukogust kirjeldas ettekandes *Digiajastu raamatukogutöötaja*, kuidas Rahvusraamatukogu töötajate digitaalsete oskuste arendamiseks võeti kasutusele Euroopa DigComp digipädevuse mudel, mida kohandati raamatukogule sobivaks. Eesti Rahvusraamatukogu teenuste juht **Kristel Veimann** tutvustas projekti *Raamatud liikuma*. Tegemist on projektiga, mis taotleb raamatukogulaenutuse teenusele kaasaegset tehnoloogilist lahendust, mille eesmärk on ühendada Eesti raamatukogude kollektsioonid ühte lihtsasse otsingusse, mis töötab olemasolevate e-kataloogide alusel ning võimaldab kasutajal soovitud raamatuid koju tellida kõikjalt Eestist ehk raamatukogudesse hangitud teavikud muutuvad mobiilseks ning lugeja koduraamatukoguks saab terve Eesti raamatukoguvõrk.

Külli Solo, modereerisid lühiformaadis ettekannete osa, kus räägiti uutest teenustest raamatukogus. Milliste märksõnadega Sa kuuldut-nähtut iseloomustad?

Külli Solo: Uute teenuste aluseks raamatukogudes on särasilmsed digipädevad koostööaltid 21. sajandi oskustega raamatukoguhoidjad. Kui see tingimus on täidetud, siis on oluline teada nippe ja olulisi võlusõnu, et tuua kasutajad raamatukokku nii, et nad ei aimagi, et tegemist on raamatukoguga ning sealjuures kaasatakse neid ka meie tegemistesse. Uued teenused toovad raamatukogude igapäevaellu värskust, eduelamusi ning palju uusi raamatukogusõpru.

Katre Riisalu, kuidas Sa lõppenud kongressiga rahule jäid?

Katre Riisalu: Kongressi ühe korraldajana püüdsin koos ERÜ juhatusega kokku panna erialaselt mitmekülgse kava. Leida rahalist toetust, et kohale tuua Põhjamaade esindajad. Mõelda ettekandjaile, kes räägiksid kultuuripärandist nii riiklikul kui ka kohalikul tasandil, samuti haldusreformiga kaasnevast, vaataksid raamatukogude tulevikku ja annaksid soovijaile võimaluse tutvustada lühiettekande formaadis või digiposterina oma raamatukogu uusi põnevaid teenuseid ja ettevõtmisi. Erinevaid teemasid oli kahe päeva kohta päris palju ja nii kujunes programm tihedaks. Loodan, et osalejate jaoks ka sisukaks. Kahju, et kõik soovijad, vaatamata suurele saalile, osaleda ei saanud, aga järelikult teemad kõnetasid. Aitäh Lääne-Virumaa Keskraamatukogu abivalmis kolleegidele, kes organiseerimisel kaasa lõid. Õhtuse vastuvõtu kelmikatelt piltidelt vaatavad vastu rõõmsad raamatukoguhoidjad – tundub, et kõik läks korda.

Mihkel Volt

Foto: Tiina Kriisa

Raamatukogu kui *Transformer*

Seoses sõnaga *Transformer* meenuvad ilmselt paljudele kujumuutvad robotid tuntud tooterühmast. Tõepoolest – robotitest (mitte küll päris sellistest) tulebki kohe juttu. Ühtlasi aga ka sellest, kuidas on võimalik kasutada robootikat raamatukogudes, mille funktsioonid ja kuvand on samuti hoogsalt muutumas.

Kristi Veeber, *Tallinna Keskraamatukogu teenindusdirektor*

On juba ammu selge, et inimeste vajadus hea digitaalse kirjaoskuse järele suureneb pidevalt. Raamatukogude, eriti rahvaraamatukogude ees seisab väga oluline ülesanne selle omandamist toetada. Meil on ainulaadsed võimalused erinevate sihtgruppide seas digilõhe vähendamiseks ja elukestva õppe pakkumiseks: tuleb vaid leida vahendid ja meetodid, kuidas seda tõhusalt ja atraktiivselt teha. Tallinna Keskraamatukogu on selles osas muuhulgas juba peaaegu kaks aastat katsetanud robootikat.

Esimest korda sattusid robotid Tallinna Keskraamatukogusse 2016. a kevadel, mil toimus laste IT-laager koostöös Vaata Maailma Sihtasutusega. Osalejate arv ja väga positiivne tagasiside innustasid otsima võimalusi selletaoliste tegevustega jätkamiseks. 2017. a veebruarist alustas Kännukuke raamatukogus Vaata Maailma Nutilabori projekti toetusel esimene Lego WeDo robootikaring. Teine, robotite rändklass käis aasta jooksul Tallinna Keskraamatukogu erinevates osakondades ja haru-

Lego WeDo robootikaringis.
Foto: Kristi Veeber

kogudes. 2017. a lõpuks tegutses Kännukuke raamatukogus juba kaks robootikaringi ning täienenud oli ka robotite valik.

Tänaseks käib Tallinna Keskraamatukogu peamajas ning Kännukuke ja Nurmenuku harukogudes koos juba 5 robootikaringi. Tunnid toimuvad kas igal nädalal või üle nädala. Ühes ringis on keskmiselt 8 last (7–12-aastased). Kännukuke raamatukogus toimuvad lisaks ka leiutajate ring, kus kombineeritakse robootikat leiutajakomplektide, 3D-modelleerimise ja innovatsioonilabori seadmete kasutamisega, ning legoring. Osalemine on neis kõigis tasuta. Kasutuses on Lego WeDo, Edisoni, Bee-Boti ja Quirkboti robotid ning Strawbeesi ja Makey Makey leiutajakomplektid. Ka uute robotite ja leiutajakomplektide soetamist ja ringide avamist on toetanud Nutilabor.

Robotid ja leiutajakomplektid ei ole aga sugugi mõeldud ainult lastele ega ainult huviringides kasutamiseks – neid saavad raamatukogus kohapeal katsetada kõik huvilised. Kännukuke raamatukogu pakub soovijatele ka robootika individuaal- ja rühmakoolitusi. Samuti korraldame erinevaid robootikaüritusi, sh on tänaseks toimunud juba kolm osavõtjaterohket kogu pere robootikapäeva, kus lapsed ja vanemad on leidnud ühiseid toredaid ja arendavaid tegevusi. Tutvustamiseks ja tähelepanu tõmbamiseks oleme robotid kaasa võtnud ka paljudele väliüritustele. Muuhulgas käisime nendega oktoobris Brüsselis Euroopa Parlamendis – seal toimus interaktiivne näitus *Generation Code: Born at the Library*, mille eesmärgiks oli demonstreerida nii parlamendiliikmetele kui ka teistele huvilistele Euroopa rahvaraamatukogudes pakutavaid innovaatilisi teenuseid.

Senise kogemuse põhjal võib öelda, et huvi raamatukogus toimuvate tasuta robootikaringide vastu on väga suur – kohad on täis ning osa lapsi ootab järjekorras. Ka muidu on robotid populaarsed ning on toonud raamatukokku palju neidki, kes seda muidu ei külastaks (ning sageli on neile hiljem ka raamatuid pihku sattunud).

Robotitega tegelemine kahtlemata suurendab digitaalset kirjaoskust ning tekitab sügavamat huvi programmeerimise ja tehnika vastu. Siinkohal on rõõm, et nii ringides osalejate kui ka vabal ajal katsetajate seas on üsna võrdselt poisse ja tüdrukuid. Samuti võimaldab robootika pakkuda lõimivaid tegevusi korraga paljudele sihtgruppidele hoolimata näiteks vanusest või erinevast emakeelest. Seejuures toimub õppimine (ja ka õpetamine) lõbusalt ja mänguliselt, kasvatades tasapisi inimeste usku oma võimetesse ka nt keerulisema programmeerimisega hakkama saada.

Täpsemalt võib Tallinna Keskraamatukogus pakutavate ringide ja Kännukuke innovatsioonilabori infoga tutvuda kodulehel www.keskraamatukogu.ee .

Infot Vaata Maailma SA projektide,
sh Nutilabori kohta leiab kodulehelt

www.vaatamaailma.ee

Näitusel *Generation Code – Born in the Library.* Foto: Kristi Veeber

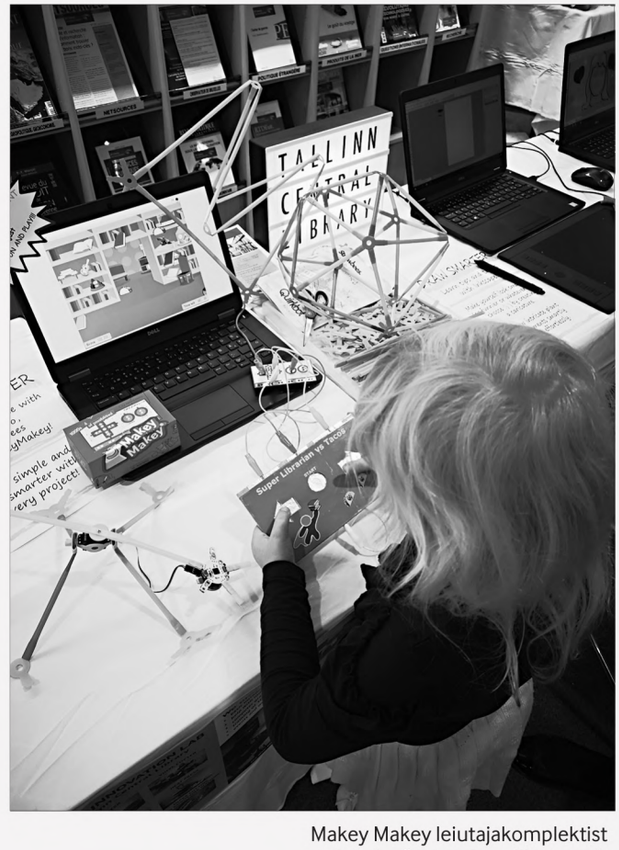

Makey Makey leiutajakomplektist tehtud mängupult, millega saab mängida enda loodud mängu. Foto: Kristi Veeber

Foto: Teet Malsroos

Miks EBook Central, mis see on ja kuidas see toimib?

Riiklik statistika näitab raamatukogude laenutuste ja külastuste vähenemist. See oli ka põhjus, mis tingis Tallinna Tehnikaülikooli Raamatukogu otsuse proovida EBook Centrali platvormi ja kasutajapõhist e-raamatute komplekteerimist.

Kate-Riin Kont, *TalTech, ERÜ kogude toimkonna juht*

Teadusraamatukogude komplekteerimismeetodid on läbi ajaloo olnud väga erinevad. On raamatukogusid, kus valiku teeb raamatukoguhoidja, lootes kirjastuse reputatsioonile, omaenda professionaalsele intuitsioonile või raamatukataloogides sisalduvatele lühitutvustustele. Seda on erialakirjanduses nimetatud ka *just in case*-mudeliks. 1970ndatel tehti aga mitmeid uuringuid, mis näitasid, et tüüpilises akadeemilises raamatukogus ei ole enamik kogust kunagi olnud ringluses ehk siis mitte ühegi lugeja poolt kasutatud. Suurte teadusraamatukogude kasutajad vajasid tegelikult vaid väikest protsenti raamatukoguhoidjate poolt valitud raamatutest. Uuringutest selgus, et vaid 20% kogust saavutab 80%-lise kasutusmäära, seega moodustas suurema osa ringlusest vaid väga väike osa kogust. Nende uuringute põhjal tõdeti, et traditsiooniline, raamatukoguhoidja poolt valitud raamatute komplekteerimine ei õigustanud ennast, vähemalt mitte akadeemiliste asutuste raamatukogudes, niisiis soovitasid teadlased kaasata kogude arenduse protsessi raamatukogu kasutajad. Paljud raamatukogud võimaldasid oma lugejatele *soovita ostu*-programmi, mida hakati kohe aktiivselt kasutama. Kizer Walker on öelnud, et n-ö *igaks juhuks* komplekteerimine lootuses, et keegi ühte või teist raamatut tulevikus võiks vajada, ei ole õigustatud. Ühegi raamatukogu komplekteerimise eesmärgiks ei saa olla omada täiuslikku kogu, eesmärgiks saab olla ainult kasutajate vajadustest lähtuv kogu. E-raamatute puhul on raamatukogud aastaid olnud sunnitud ostma suuri, tuhandeid ja kümneid tuhandeid e-raamatuid sisaldavaid pakette, mille sisust jääb suur osa kahjuks lugejate poolt kasutamata.

Tallinna Tehnikaülikooli Raamatukogu otsuse proovida EBook Centrali platvormi ja kasutajapõhist e-raamatute komplekteerimist tingis laenutuste ning külastuste vähenemine. Kuigi platvorm oli testkasutusel aprillist juulini 2013, algas aktiivsem kasutamine siiski alles pärast litsentsilepingu sõlmimist sama aasta augustis. Esimene raamat – *Principles of Virology* – osteti juba katsetusperioodi ajal 23. aprillil 2013. aastal.

ProQuest Ebook Central™

EBook Centrali eelisteks on:

1. **Väga suur e-raamatute valik.** Valida saab *ca* 800 000 ingliskeelse e-raamatu vahel maailma juhtivatelt kirjastustelt.
2. **Raamatuid saab lugeda nii interneti vahendusel (*online*) kui ka arvutisse või e-lugerisse alla laadida.**
3. E-raamatutele pääseb ligi **korraga mitu kasutajat.**
4. Suurimaks eeliseks on see, et **raamatuid saab osta ühekaupa.** Ei ole kõrgete tellimustasudega suuri pakette, kus võib olla palju raamatuid, mida kasutajad tegelikult ei vaja. Peale raamatu ühekordse hinna tasumist on see raamat *igavesti* ehk kuni kasutuskordade aja lõppemiseni raamatukogu oma. Kasutuskorrad varieeruvad ostetud raamatute puhul 200-st 365 päevani. Lisaks pakuvad mõned kirjastused ka piiramatut juurdepääsu (*unlimited access*).
5. E-raamatuid saab ka **lühiajaliselt laenutada** (*short term loan*, STL).
6. Kõiki e-raamatuid saab enne ostuotsust **tasuta sirvida.**
7. Platvormi administreerimispoolel on **suurepärased aruandlus- ja statistikavõimalused.**
8. **Tasuta MARC-kirjeid on lihtne raamatukogu infosüsteemi integreerida.**

Kuidas lühiajaline laenutus toimib?

Kõiki raamatuid on võimalik enne laenutamist täies mahus sirvida (raamatukogule juba ostetud raamatuid 15 minutit, teisi 5 minutit). Nende raamatute puhul, mis ei ole raamatukogule ostetud, ilmub vaba sirvimisaja möödudes teade, mis küsib raamatukogult luba e-raamatu laenutamiseks (*Place a request*). Seejärel tuleb komplekteerijalt küsida luba raamatu laenutamiseks. Selleks tuleb vajutada raamatut tutvustaval lehel oleval nupul *Request loan*. Seejärel ilmub vorm, kuhu tellija sisestab oma kontaktandmed ning valib laenutusperioodi pikkuse. See võib olla 1, 7, 14 või 28 päeva. Laenutuse puhul saabub aktsepteerimisõigust omava komplekteerija e-posti aadressile *Patron request*. Laenutuspäringule vastatakse orienteeruvalt ühe ööpäeva jooksul, kuid enamasti tunduvalt kiiremini, kuna tööd saab teha ka õhtuti ja nädalavahetustel. Komplekteerija võrdleb erinevate laenutusperioodide hindu ning vastavalt sellele otsustab, kas aktsepteeritakse soovitud laenutusperiood või laenutatakse raamat lühemaks ajaks. Peale laenutuse heakskiitu (kasutajale saabub automaatselt vastav e-kiri) saab kohe raamatut lugema hakata.

Ostmine toimub samuti komplekteerija vahendusel. Platvormis leidub ka üksikuid raamatuid, millele kirjastused polegi laenutusvõimalust pakkunud, vaid mille puhul saab ainult otsustada, kas see osta või mitte. Kõik ostuotsused kaalutakse hoolikalt läbi, vajadusel peetakse kirjavahetust või telefonivestlus raamatu tellijaga. Kui selgub, et õppejõud/teadlane soovib seda vaid lühiajaliselt oma teadustööks kasutada, soovitab komplekteerija laenutust. Sageli vajab õppejõud raamatut aga ka tudengitele soovitamiseks ning nii tehakse otsus raamat platvormi kaudu osta. Kulud on aastate jooksul kõikunud märkimisväärselt. Ostude-laenutuste tippaasta oli 2015, mil kulud ületasid 34 000 euro piiri. Viimase kolme aasta tendents näitab kulude vähenemist.

Tasuta sirvimise võimalust on kasutatud väga aktiivselt. See näitab, et enamasti vajatakse raamatut vaid kiireks faktiotsinguks või viite leidmiseks. Samuti näitab see, et kasutajad

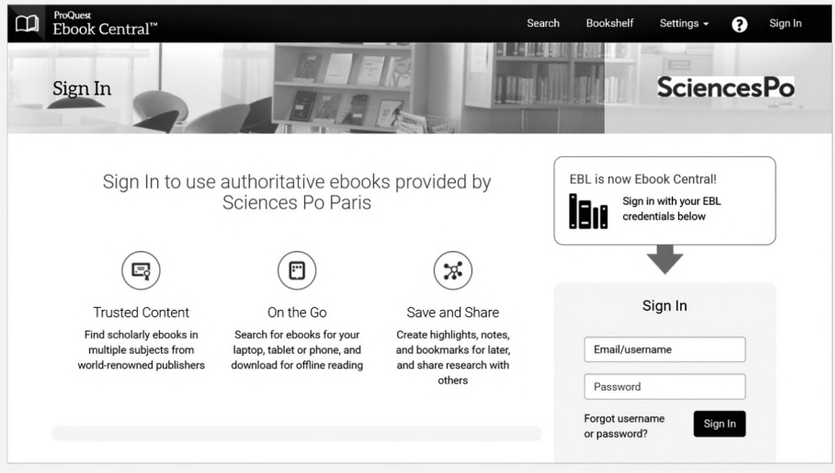

kaaluvad hoolikalt raamatu vajalikkust enne laenutustaotluse esitamist või ostusoovi edastamist. Sirvimise võimaldamine aitab loodetavasti vältida ebavajalike raamatute ostmist, kuigi viis minutit on ilmselgelt vähe teadusraamatuga tutvumiseks. *Online session* number platvormi statistikakontekstis näitab, kui mitu korda on raamatuid brauseris loetud. Allalaadimiste arv näitab, kui mitu korda on raamatuid lugeja arvutisse või nutiseadmesse alla laetud. Tuleb tõdeda, et oluline osa e-raamatute leidmisel ja sirvimisarvude tõusul alates 2014. aasta märtsist oli kahel põhjalikul kasutajakoolitusel, mille viisid läbi raamatukogu infoosakonna töötajad. Koolitused olid mõeldud kõigile huvilistele ülikoolis. Osalejateks olid nii õppejõud kui ka teised akadeemilised töötajad ja doktorandid. Koolitused olid väga põhjalikud: õpetati, kuidas andmebaasist oma teadusteemaga seotud raamatuid otsida, kuidas täita laenutusvormi, kuidas raamatuid veebis lugeda ning alla laadida (ka oma nutiseadmesse), kuidas kopeeridaprintida jne. Samuti on raamatukogu referente kutsutud erinevate teaduskondade infotundidesse, kus on ka olnud võimalus rääkida e-raamatute laenutusvõimalustest.

Paraku toob kasutajapõhise mudeli populaarsus kaasa ka suurenevad kulud. Viie aasta jooksul on TalTechi raamatukogu aktsepteerinud 1011 laenutust kogusummas 37 641,73 eurot (keskmise maksumusega 37,23 eurot). Samal perioodil sooritati 371 ostu kogusummas 52 105,28 eurot (keskmise maksumusega 140,45 eurot). Niisiis on laenutuse keskmine maksumus märkimisväärselt madalam kui ostu keskmine maksumus. Siiski tuleks rohkem rõhku panna sellele, et soovitada kasutajale proovida esmalt lühiajalist laenutust, mis on nii kuluefektiivsem kui ka rahuldab sageli kasutaja infovajaduse juba raamatu sisuga tutvumisel. EBook Centrali kogukulud pea kuue aasta jooksul on olnud 89 677 eurot.

Väga paljud ülikooliraamatukogud kogu maailmas juba kasutavad EBook Centralit ja kasutajapõhist e-raamatute komplekteerimist. Pakutava teaduskirjanduse hulk on tohutu ja kasutamine mugav ning lihtne. Platvorm vastab ülikooli profiilile, võimaldab juurdepääsu nii linnakus kui ka väljaspool seda VPN-võrgu vahendusel. Käesoleval hetkel ongi just EBook Central meie raamatukogu esmane valik e-raamatute komplekteerimisel ja laenutamisel. See on muutnud e-raamatute laenutamise kasutajatele äärmiselt lihtsaks ning teenus on neile kättesaadav igal ajal. Teoreetiliselt peaks komplekteerimisteenus olema akadeemilisele personalile kättesaadav aastaringselt. Suvi on ülikooliraamatukogudes aeg, mil õppetööd ei toimu, kuid just sel ajal on teadlastel võimalik keskenduda oma uurimistööle. Selle mudeli puhul ei ületata kunagi laenutähtaega ega lähe raamat ka kaotsi. E-raamat kaob automaatselt lugeja arvutist või nutiseadmest kohe, kui laenutusperiood on lõppenud või kasutuslimiit ära kulutatud. Kasutajapõhine e-raamatute komplekteerimine välistab vajaduse raamatu tehnilise töötlemise järele, samuti ajakulu raamatu hoiustamisele, laenutamisele ja tagastamisele.

Muuseumide ja raamatukogude külastajate ja mittekülastajate uuring 2018

Gerda Möller, *Kantar Emori uuringujuht*
Pille Runnel, *Eesti Rahva Muuseumi teadusdirektor, uuringu ekspert, PhD*
Mai Põldaas, *Tartu Linnaraamatukogu arendusjuht, uuringu ekspert*

Uuringufirma Kantar Emor viis ajavahemikul 16. aprillist 20. maini 2018 läbi muuseumide ja raamatukogude külastajate ja mittekülastajate uuringu Eesti 15-aastaste ja vanemate elanike ning Eesti väikese ja keskmise suurusega ettevõtete seas. Uuringu eesmärgiks oli selgitada välja muuseumide ja raamatukogude külastamise sagedus Eestis ja välismaal, külastaja/mittekülastaja profiil, külastamise ja mittekülastamise põhjused, praegused ja tulevikuteenused ning koostöövõimalused ettevõtetega.

Uuringufirma Kantar Emor viis ajavahemikul 16. aprillist 20. maini 2018 läbi muuseumide ja raamatukogude külastajate ja mittekülastajate uuringu Eesti 15-aastaste ja vanemate elanike ning Eesti väikese ja keskmise suurusega ettevõtete seas. Uuringu eesmärgiks oli selgitada välja muuseumide ja raamatukogude külastamise sagedus Eestis ja välismaal, külastaja/mittekülastaja profiil, külastamise ja mittekülastamise põhjused, praegused ja tulevikuteenused ning koostöövõimalused ettevõtetega.

Käesoleva uuringu peamiseks eesmärgiks oli analüüsida Eesti loomemajanduse kultuuripärandi kahe alavaldkonna – muuseumide ja raamatukogude – külastamise ja mittekülastamise põhjuseid. Uuringu käigus tuli välja selgitada teenused, mida külastajad ja/või potentsiaalsed külastajad kasutada soovivad. Seejuures tuli kindlaks teha teenused, mida muuseumid ja raamatukogud praegu ei paku ning tuvastada võimalikud uued sihtgrupid, kes teenuste valiku laienemisel neid kasutama hakkaksid. Uuringu tulemused aitavad leida võimalusi, kuidas teha muuseume ja raamatukogusid potentsiaalsetele külastajatele ja uutele sihtgruppidele lihtsamini kättesaadavaks ning atraktiivsemaks, et nende asutuste teenuste kasutamisest tõuseks sotsiaalmajanduslik kasu.

Uuring on Eestis esmakordne ja unikaalne, kuna see käsitleb korraga kultuuripärandi kahe valdkonna – muuseumide ja raamatukogude – külastajaid, mittekülastajaid ja teenuste kasutamist koos, rakendades ühtset metoodikat. Uuring hõlmas nii Eesti elanikkonna kui ka ettevõtete küsitlemist telefoni teel: elanikkonna puhul vastab küsitlusele vastanud inimeste jaotus Eesti 15-aastaste ja vanemate elanikkonna struktuurile geograafilise, soolise, vanuselise, haridusliku ja keelelise paiknemise osas. Elanikkonna valim on 2000 vastajat (üldkogum 1 100 881 inimest), hõlmates nii muuseumide kui ka raamatukogude külastajaid ja mitte-

külastajaid. Ettevõtete puhul valiti uuringu sihtrühmaks neli tegevusvaldkonda: töötlev tööstus, haridus, tervishoid ja sotsiaalhoolekanne ning kunst, meelelahutus ja vaba aeg, ning küsitleti juhuslikult välja valitud 0–49 töötajaga ettevõtteid. Ettevõtete valim on 200 (üldkogum 25 441), hõlmates nii teenuse kasutamise või koostöökogemusega ettevõtteid kui ka ettevõtteid, kellel kokkupuude muuseumide ja raamatukogudega puudus. Uuringu küsitlustöö toimus telefoni teel Kantar Emori telefoniküsitluskeskuses. Küsitluse viisid läbi 45 Kantar Emori vastava ettevalmistuse saanud küsitlejat.

Ülevaade uuringu tulemustest

1. Küsitluse põhitulemused muuseumide osas: elanikkonna valim

• **Viimase 12 kuu muuseumikülastajate osakaal kogu 15+ elanikkonnast on 60%.** Muuseumikülastajate hulgas on statistiliselt oluliselt enam naisi, eesti keelt kõnelevaid, Tallinna ning Tartu piirkonna elanikke, kõrgharidusega ja kõrgema sissetulekuga inimesi, õpilasi/üliõpilasi, palgatöötajaid ja 1–2 lapsega peresid. Muuseume külastab keskmisest oluliselt rohkem inimesi vanuses 15–19 ja 30–44. Muuseumite mittekülastajate hulgas on keskmisest oluliselt rohkem mehi, vene keelt kõnelevaid, Lõuna-Eesti ja Virumaa elanikke, alg-, põhi- ja keskharidusega inimesi, madalama sissetulekuga ja lasteta leibkondi. Samuti on mittekülastajate seas oluliselt rohkem pensionäre vanuses 75 ja enam.

• Muuseumikülastuse olulisimaks põhjuseks on inimeste soov sisustada huvitavalt oma vaba aega ning teiseks erinevad töö, õpingute või hobidega seotud põhjused. Muuseumide mittekülastamise peamiseks põhjuseks on ajapuudus, tervislikud põhjused ning keeruline ligipääs.

• Eesti muuseumid on elanikkonnas üldiselt positiivse kuvandiga: enamik eestimaalasi nõustub, et muuseumid pakuvad võimalusi saada uusi teadmisi ja kogemusi (77%) ning meeldivat vaba aja veetmise võimalust (73%). Samuti leiab enamik, et muuseumis on hea veeta aega koos pere, sõprade või kolleegidega (73%) ning et muuseumid on huvitavate näitustega (71%). Kriitilisemalt on hinnatud või üldse vastamata jäetud väiteid, mis puudutasid teavitustegevusi.

• Muuseumikülastuse potentsiaali võib pidada kõrgeks: 35% eestimaalastest plaanib muuseumikülastuste arvu võrreldes praegusega suurendada; 15% elanikest ei plaani järgmise aasta jooksul üldse muuseumisse minna.

2. Küsitluse põhitulemused muuseumide osas: ettevõtete valim

• **Viimase 12 kuu jooksul on muuseumidega kokku puutunud ettevõtete osakaal 23% uuringu sihtrühmast;** teenustena kasutatakse kõige enam muuseumi püsi- või ajutise näituse külastamist ning ruumide renti. Oluline osa on ka oma ettevõtte toote või teenuse müügil. Kuigi muuseumikülastajate osakaal ettevõtete valimis on täpsemaks sihtrühmapõhiseks analüüsiks

Kas olete mõnda nendest Eesti muuseumide teenustest viimase 12 kuu jooksul kasutanud?
(Elanikud, % kõikidest vastajatest, n=2000)

Muuseumides külastatakse enamasti näitusi, kohvikut, poodi ja meelelahutuslikke üritusi.

Palun öelge peamine põhjus, miks Te ei ole viimase 12 kuu jooksul Eesti muuseumides käinud?

(Elanikud, % muuseumi mittekülastajatest, n=717)

Ajapuudus on muuseumi mittekülastamise enimmainitud põhjus.

Kas olete mõnda nendest Eesti raamatukogude teenustest viimase 12 kuu jooksul kasutanud?

(Elanikud, % kõikidest vastajatest, n=2000)

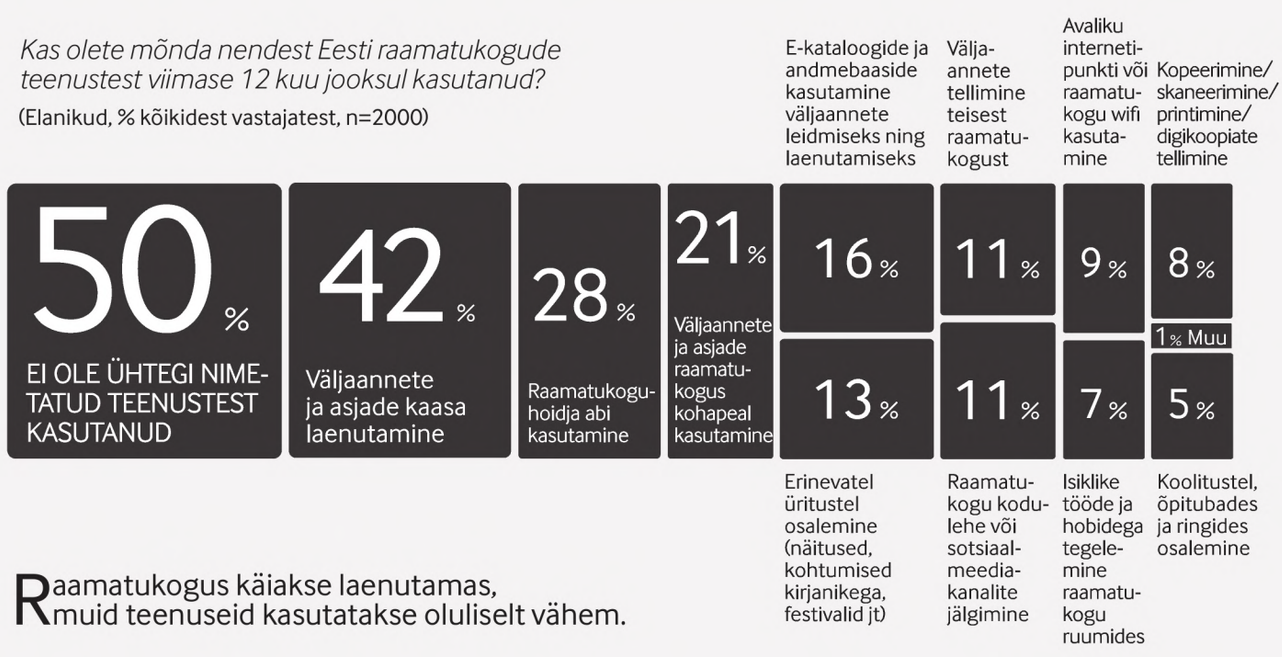

Raamatukogus käiakse laenutamas, muid teenuseid kasutatakse oluliselt vähem.

Palun öelge peamine põhjus, miks Te ei ole viimase 12 kuu jooksul Eestis raamatukogudes käinud? (Elanikud, % raamatukogu mittekülastajatest, n=941)

Ajapuudus ning raamatute jm ostmine on raamatukogu mittekülastamise enimmainitud põhjused.

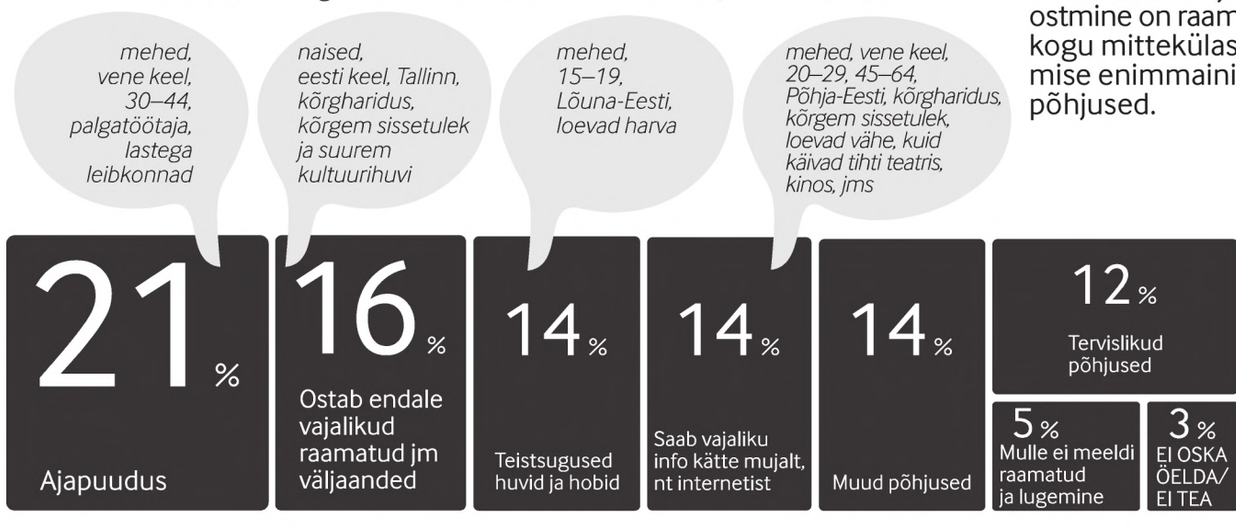

liiga väike (49 ettevõtet), saab siiski välja tuua külastajate ja mittekülastajate peamised erinevused:

- muuseumiteenuseid on kasutanud või koostööd teinud enam kunsti, meelelahutuse ja vaba aja valdkonnas tegutsevad ettevõtted ning peamiselt teenusepakkujad; vähem töötleva tööstuse sektoris tegutsevad ning peamiselt tooteid või kaupu pakkuvad ettevõtted;
- kuigi 49-st muuseumidega kokkupuutunud ettevõttest 25 tegutsevad Tallinnas ja Harjumaal, eristub antud teemas Tartu ja Lõuna-Eesti piirkond, kus muuseumidega kokkupuutunud ettevõtteid oli ettevõtete keskmisest jaotusest enam (kokku 19).

• Põhjused, miks ettevõtted on muuseumide teenust kasutanud või nendega koostööd teinud, langevad suures osas kokku koostöö sisuga: oma toote või teenuse pakkumine, ettevõtte töötajatele vaba aja veetmise võimaluste pakkumine, firmaüritus ning erialane täiendus, haridus- või õppetegevus. 76% küsitletud ettevõtetest ei oma viimase 12 kuu jooksul kokkupuudet Eesti muuseumidega ning peamiseks põhjuseks on see, et ettevõte ei ole kunagi selle peale mõelnud või vajadust tundnud.

• Sarnaselt elanikega hindavad ka ettevõtted Eesti muuseumide kuvandit üldiselt positiivseks. Samas ei oska märkimisväärne osakaal (vahemikus 20–47%) vastanutest muuseumide kohta käivaid väiteid hinnata. Küsitlusuuringu tulemused näitavad ettevõtete vähest teadlikkust muuseumide pakutavatest võimalustest ning küllaltki kriitiliselt hinnati muuseumidepoolset senist teavitustegevust.

• 26% ettevõtetest väljendas valmisolekut teha järgmise 12 kuu jooksul muuseumidega koostööd või kasutada nende teenuseid senisest rohkem ning peamiselt oli tegemist seniste teenusekasutajatega. Kuigi ettevõtete soov ja valmidus muuseumidega koostööd teha või teenuseid kasutada jääb uuringu kohaselt kesiseks, saab välja tuua, et potentsiaalseim võiks olla koostöö mõne näituse/ürituse või koolituse korraldamisel (16%) ning ka muuseumide ürituskorralduse teenuse kasutamisel (13%).

3. Küsitluse põhitulemused raamatukogude osas: elanikkonna valim

• **Viimase 12 kuu raamatukogukülastajate osakaal 15+ elanikkonnast on 50%.** Raamatukogukülastajate hulgas on oluliselt enam naisi, eesti keelt kõnelevaid inimesi, õpilasi ja üliõpilasi, kõrgharidusega inimesi ning 1–2 lapsega leibkondi. Raamatukogu mittekülastajate hulgas on keskmisest enam mehi, vene keelt kõnelevaid inimesi, vanuserühma 45+ kuulujaid, keskharidusega ning ilma lasteta leibkondi ja pensionäre.

• Raamatukogukülastuse olulisimaks põhjuseks on nauding lugemisest ning raamatukogu väljaannete lugeja vajadustele vastav valik. Neljandik külastajatest nimetas erinevaid õpingute, hobide või tööga seotud põhjusi. Raamatukogude mittekülastamise kaks enim mainitud põhjust on ajapuudus ning raamatute ja muude väljaannete ostmine.

• Eesti raamatukogude tugevaim külg on vastajate jaoks sobiv ja kergesti ligipääsetav asukoht (70%), raamatute jm väljaannete valikut hindab laialdaseks ja piisavaks 62% vastanutest ning teenindust heaks/kõrgeks 61% vastanutest. Kriitiline koht on senine teavitustegevus: vaid 35% vastanutest on sellega rahul ning tervelt pooled (49%) ei oska antud küsimuses hinnangut anda.

• Raamatukogu külastamise potentsiaal on muuseumidest madalam: 22% eestimaalastest plaanib raamatukogukülastuste arvu suurendada; 32% elanikest ei plaani järgmise aasta jooksul üldse raamatukokku minna.

4. Küsitluse põhitulemused raamatukogude osas: ettevõtete valim

• **Viimase 12 kuu jooksul on raamatukogudega kokku puutunud ettevõtete osakaal 16% antud uuringu sihtrühmast;** teenustena nimetati kõige enam väljaannete ja esemete kaasalaenutamist või kohapeal kasutamist. Väike osa ettevõtteid on rentinud raamatukogu ruume või tehnikat ürituste/koolituste tarbeks. Sarnaselt muuseumidega on raamatukogu külastajate osakaal ettevõtete valimis täpsemaks sihtrühmapõhiseks analüüsiks liiga väike (33 ettevõtet), saab välja tuua külastajate ja mittekülastajate peamised erinevused:

- kuigi valdkondlikult jaotuvad ettevõtted antud sihtrühmas üsnagi ühtlaselt, siis võrreldes nende valdkondade tegelike osakaaludega eristuvad ka siin nn pehmed valdkonnad: raamatukogu külastajate seas on enam tervishoiu ja sotsiaalhoolekande, hariduse, kunsti, meelelahutuse ja vaba aja valdkonna esindajaid ning vähem töötleva tööstuse ettevõtteid;
- võrreldes muuseumidega on raamatukogu külastajaskond ettevõtete seas rohkem üle-eestiliselt hajutatud, keskmisest oluliselt vähem omavad raamatukogudega kokkupuuteid Tallinna ettevõtted ning rohkem Tartumaa jt Lõuna-Eesti piirkondade esindajad.

• Põhjused, miks ettevõtted on raamatukoguteenust kasutanud või koostööd teinud, langevad suures osas kokku teenuse sisuga: erialase kirjanduse, raamatute või ajakirjade laenutamine ning raamatukogu ruumide, teenuste ja võimaluste kasutamine. 82% küsitletud ettevõtetest ei oma viimase 12 kuu jooksul kokkupuudet Eesti raamatukogudega. Peamise põhjusena toodi välja, et ettevõte ei ole kunagi selle peale mõelnud ning selle järele pole vajadust tuntud.

• Eesti raamatukogude kuvandit võib ka ettevõtete seas pidada pigem positiivseks. Sarnaselt elanikega nõustuvad ka ettevõtted enim sellega, et Eesti raamatukogud asuvad sobivas asukohas ja on kergesti ligipääsetavad (54%). Oluline osakaal ettevõtetest (38–78%) ei osanud raamatukogu mainega seotud aspekte hinnata, jäädes vastuse võlgu. 60% vastanutest ei osanud hinnata raamatukogupoolset teenustest ja võimalustest informeerimist.

• Ettevõtete soov raamatukogudega koostööd teha või teenuseid kasutada jääb uuringu kohaselt kesiseks: ettevõtetest näitas valmisolekut teha järgmise 12 kuu jooksul senisest rohkem raamatukogudega koostööd või kasutada nende teenuseid 20%, enamik nendest senised teenusekasutajad. Kõige enam ettevõtteid avaldas valmisolekut kasutada raamatukogu digitaalseid väljaandeid (29%) ning kolme erineva kataloogi asemel kasutada ühtset e-kataloogi kõigi Eesti raamatukogude väljaannete

leidmiseks ja laenutamiseks (28%). Viiendik ettevõtetest nimetas võimaliku koostööna mõne näituse, ürituse või koolituse korraldamist.

5. Küsitluse tulemustel põhinev arutelu suurima potentsiaaliga sihtrühmadest ja teenustest

Uuringu tulemuste edasiseks analüüsiks koostati muuseumide ja raamatukogude külastajate ja mittekülastajate tüübid, lähtuvalt vastanute edasisest huvist muuseume ja raamatukogusid külastada.

Huvitatud külastajad ja huvitatud mittekülastajad on need, kes küsimusele, kas vastaja plaanib järgmise 12 kuu jooksul külastada Eesti muuseume/raamatukogusid senisest oluliselt rohkem, vastasid 5-pallisel skaalal 3, 4 või 5. Mittehuvitatud külastajad ja mittehuvitatud mittekülastajad on need, kes eeltoodud küsimusele vastasid 1 või 2 või jäid vastuse võlgu. Selle metoodika kasutamise ajendiks oli uurida lähemalt nii külastajate kui ka mittekülastajate praeguseid praktikaid, teadmisi ja hoiakuid muuseumide ja raamatukogude suhtes ning püüda välja selgitada, kui suur osa nii külastajatest kui ka mittekülastajatest on vaatamata senisele kogemusele valmis edaspidi muuseume ja raamatukogusid külastama.

Analüüsi tulemusena selgus, et muuseumide puhul on kõige rohkem huvitatud külastajaid – 53%; ligi neljandik (23%) on mittehuvitatud mittekülastajaid ning 17% huvitatud mittekülastajaid. Raamatukogude puhul on samuti kõige rohkem huvitatud külastajaid – 43%, kuid pea sama palju on mittehuvitatud mittekülastajaid – 40%. Analüüsis selgus täpsemalt, et **suurima potentsiaaliga nii muuseumide kui ka raamatukogude külastatavuse tõstmisel on huvitatud mittekülastajad (muuseumide puhul 17% ja raamatukogude puhul 9%)**, kes peamiselt ajapuuduse argumendil (raamatukogude puhul ka raamatute ostmise tõttu) ei ole seni muuseumisse ja raamatukokku jõudnud. Uuringus selgub nende tüüpide positiivne hoiak ja suhteliselt kõrge teadlikkus muuseumides ja raamatukogudes toimuvast, samuti selgub nende keskmisest suurem valmisolek nii muuseumide kui ka raamatukogude teenuseid tulevikus kasutada. Väga aktuaalsed on mõlemas valdkonnas heaolu ja tervise teemad, samuti elukestev õpe ning täienduskoolitus. Mõlemas valdkonnas joonistub vajakajäämisena välja e-teenuste kasutamine ja kasutatavus. Valdavalt ei ole inimesed külastanud raamatukogude ja muuseumide kodulehekülgi ja/või infosüsteeme, kuid valmisolekut saada osa muuseumide sisust ja muuseumikogudest digitaalsete vahendite abil ning pääseda veebist ligi raamatukogu digitaalsetele väljaannetele võib pidada suhteliselt kõrgeks.

Et uuringu fookuses oli elanike ja ka ettevõtete teenuste tarbimine, hoiakud ja arvamus muuseumidest ja raamatukogudest üldisemalt, ei võimaldanud uuring piisavalt avada külastajast või mittekülastajast lähtuvaid personaalseid motivatsiooni või barjääre tekitavaid aspekte. Siiski saab vastajate vabadest vastustest ja hoiakutest teatavad tendentsid välja tuua. Olulise lisaväärtuse annavad vastajate hinnangud nn tulevikuteenuste osas: kuivõrd inimesed külastaksid muuseume või raamatukogusid tulevikus, kui seal oleks võimalik ühte või teist teenust kasutada. Tulemused on kõnekad: muuseumide puhul kaaluks kõige populaarsemate teenuste kasutamist 60–65% vastajatest, näiteks võimalus õppida tundma erinevaid eluviise ja maailmavaateid; võimalus kogeda kaasaegset muuseumiruumi; võimalus hoida ja säilitada vastaja jaoks oluliste inimeste kultuuripärandit ning võimalus osaleda tegevustes ja sündmustes, mis aitavad parandada vastaja tervist ja heaolu.

Raamatukogude puhul kaaluks kõige populaarsemaid teenuseid kasutada ligi pooled (47–50%) vastajatest: näiteks tegevused ja sündmused, mis aitavad parandada inimese tervist ja heaolu; elukestva õppe üritustel ja töötubades osalemine; koolitustel osalemine ning kogukonna või naabruskonna probleemide lahendamise aruteludel osalemine. Valdkondade arendamisel tuleks keskenduda just nendele, suurima potentsiaaliga teenustele.

Ettevõtete puhul väga väikese vastanute arvu tõttu edasist uuringutulemuste analüüsi läbi ei viidud. Uuringust selgub üheselt, et nii muuseumide kui ka raamatukogude ja ettevõtete koostöös on palju arenguruumi. Ühelt poolt on oluline vaadelda sellest aspektist lähemalt nii muuseumide kui ka raamatukogude enda võimalusi, tegevusi ja teenuseid; teisalt on oluline oma tegemisi ka oluliselt rohkem tutvustada, kuna enamik uuringu sihtrühmast ei ole koostööle mõelnud ja selle järele vajadust tundnud.

Kuigi uuring kaardistas ettevõtete koostöökogemusi, tuleks Eestis alustada sellest, et tutvustada tervikuna nii muuseumide kui ka raamatukogude rolli majandusmaastikul, luues paremat ja ühiskonnas laiemat arusaama sellest, kuidas muuseumid ja raamatukogud saavad osaleda ja osalevad majandustegevuses. Tootearendused ja -testimised, kaugtöö, kohalike ühisürituste läbiviimine, IT-alane koostöö ja erialase info hankimine on vaid mõned näited sellest.

Laiemale kontekstile lisaks on vaja oluliselt paremat arusaama võimalikest koostöösuundadest ja potentsiaalist, keskendudes kitsamalt ettevõtluse spetsiifilistele valdkondadele, kasutades selleks mh kvalitatiivseid uurimismeetodeid. Võttes aluseks antud uuringus kaardistatud elanikkonna erinevate muuseumi ja raamatukogu külastajate ja mittekülastajate tüüpide ootusi tulevikuteenustele, saab välja tuua kaks suurima potentsiaaliga valdkonda, mis võiksid põhineda erinevate osapoolte koostööl: üritused, koolitused ja haridusprogrammid ning tervist ja heaolu parandavad tegevused ja üritused.

Vaadeldes ettevõtete endi ootusi, siis muuseumide osas piirduvad need valdavalt ürituskorralduse ja/või ruumide rendiga, kuid need ei tohiks seisneda vaid teistest rendipindadest erineva interjööri pakkumises või näitusekülastuses. Soovituslik on kasutada ürituskorralduse erinevaid vorme, mis põhinevad muuseumi sisul ja võimalustel. Raamatukogude puhul on raamatukogu ruumide ja võimaluste kasutamise kõrval suurima potentsiaaliga digitaalne areng, sh nii (erialaste) digitaalsete väljaannete pakkumine kui ka kolme erineva kataloogi asemel kõigi Eesti raamatukogude väljaannete leidmiseks ja laenutamiseks ühtse e-kataloogi kasutamine.

Uuringu tellis Ettevõtluse Arendamise Sihtasutus koostöös Kultuuriministeeriumiga ja teostas uuringufirma Kantar Emor. Uuringu läbiviimist rahastati Euroopa Regionaalarengu Fondist loomemajanduse arendamise meetmest.

Oskar Kallas – mees, kes lõi rahvusliku varamu

Oskar Philipp Kallas (25. oktoober 1868 – 26. jaanuar 1946) oli Eesti rahvusliku raamatukogu vajalikkuse, eesmärkide ja tähenduse sõnastaja ning meie rahvusliku raamatukogu rajaja just kogumistöö juhina. Kiiduväärse andumusega on ta juhtinud Eesti Rahva Muuseumi ja arhiivraamatukogu loomist Eesti kultuuri ja Eesti rahvaste heaks.

Krista Aru
Riigikogu liige ja ajakirjandusloolane, PhD

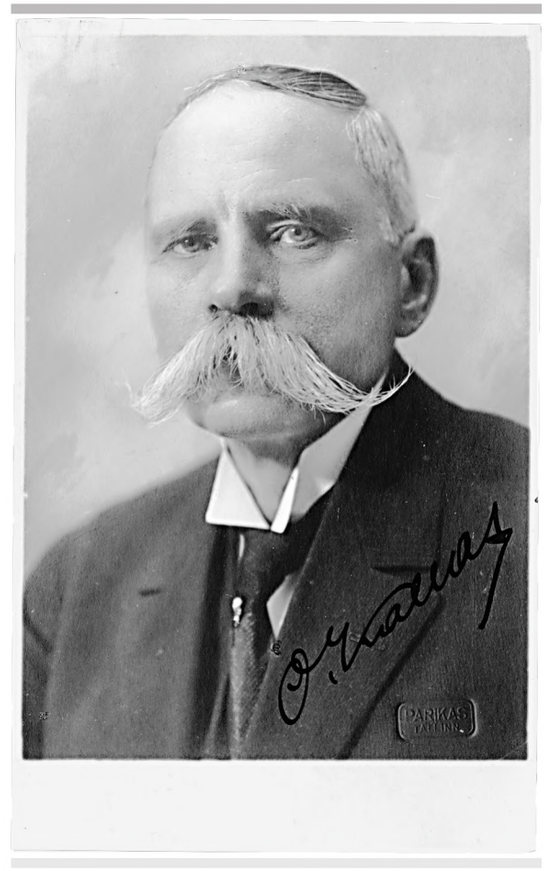

Allikas: Eesti Kirjandusmuuseum, EKLA

Näitus *Armasta mu rahvast! Oskar Kallas 150...*

Kuni 1888. aastani, mil Oskar Kallas valiti Eesti Üliõpilaste Seltsi raamatukoguhoidjaks, polnud seltsi raamatukogul oma kogumisplaani ega korrastamissüsteemi. Kallas seadis eesmärgiks koguda raamatukokku kõik kodumaal ja väljaspool ilmunud eestikeelsed ning kodumaal ilmunud võõrkeelsed teosed. Õige pea lisas ta täiendava sihi: koguda mujal ilmunud võõrkeelseid teoseid, mis puudutavad Eestit ja eestlasi, ning kõike eestlaste kirjutatut. Nii sündisid põhimõtted ja meie esimene rahvuslik raamatukogu. Kallas koostas ise ka esimese Eesti raamatute nimekirja, milles oli 1891. aastaks tuhat raamatut. Kuigi tema suur ettevõtmine leidis esialgu vähe toetust, edenes töö siiski tänu Kallase enda väsimatule tegevusele. 1904. aastal loodi EÜS-i raamatukogu jaoks juba eraldi talitus

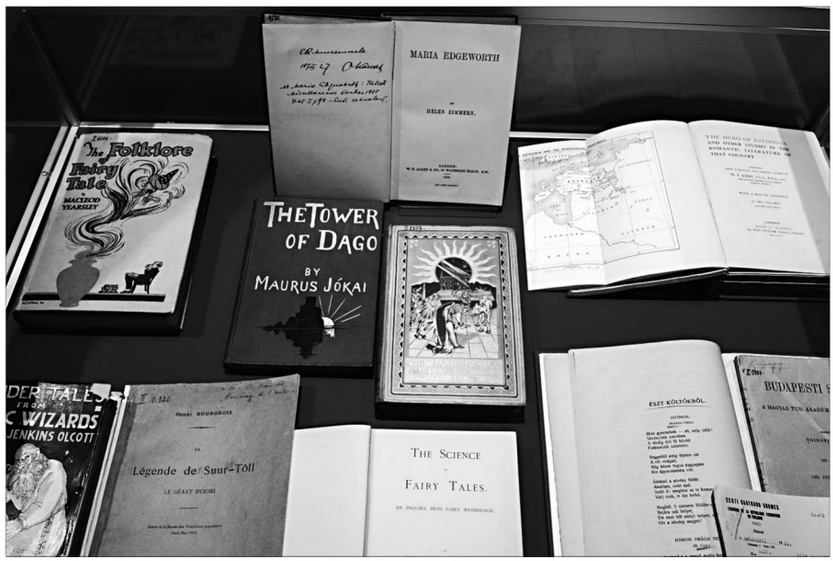

...Eesti Kirjandusmuuseumis. Fotod: Alar Madisson

(juhataja ja kolm koguhoidjat). Selle raamatukogu alaliseks direktoriks valis EÜS doktor Oskar Kallase.

1909. aastal teatas EÜS oma rohkem kui 14 000 raamatust koosnenud kogu üleandmisest Eesti Rahva Muuseumile. Oskar Kallasest sai ERM-i juhatuse esimees ning tema õlule jäi nii muuseumile sobilike ruumide ja tegevuseks vajaliku raha leidmine kui ka muuseumikogude täiendamine ja süstematiseerimine. Kallas väärtustas kõrgelt kogude tähendust. Ta oli ise üks esimesi rahvaviiside ja -laulude, aga ka rahvakultuuri esemelise pärandi usinaid kogujaid ja hindajaid. Ometi jäi talle ERM-i juhatajana kõige südamelähedasemaks keskraamatukogu, sest just see iseloomustas Kallase jaoks kõige kokkuvõtlikumalt Eesti kultuuri tähtsaimat kandetala – kirjasõna aegade algusest kaugesse tulevikku.

Alates 1912. aastast reisis Kallas korduvalt Peterburi ja Helsingisse, et sealsetes kultuuri- ja teadusasutustes tutvustada Eesti Rahva Muuseumi ning luua kontakte. Tänu sõbralikkusele ning asjatundlikkusele saavutati kasulikud kokkulepped paljude inimeste ja asutustega pealinnas ja kodumaal.

Kui Oskar Kallas 1918. aasta lõpus Tartust Helsingisse saadikutööle lahkus, jäi ERM-ile peaaegu 30 000 köitega trükiste arhiiv, mille kogumistööd ta ise oli juhtinud ning mille sõbraks ja toetajaks ta jäi nii Helsingis kui ka hiljem Londonis töötades.

Rahvusliku raamatukogu asutamine tol ammusel ajal, mil kõik tuli ise kild killu haaval kokku kanda, oli tulevikku vaatav ettevõtmine. See sai teoks tänu kõigutamatule usule Eesti kultuuri elujõusse. Kuid oli vaja ka Kallasele omast väsimatut tööd, teadmisi, uudishimu ning energiat. 1938. aastal saatis Kallas Eesti Rahva Muuseumile telegrammi, hinnates oma aega ERM-is nii: *Oli kaunis ja sisukas elujärk, kus tohtisin teie kaitse all ühiste paleuste saavutamiseks ühes töötada*.

Näitusel saab koos Kallasega rännata linnast linna mööda kronoloogilist ajatelge ja ka temaatilisi radu just nii, nagu ta omal ajal reisis ja tegutses. Väljapanek on üles ehitatud tema päevikute põhjal alates lapsepõlvest kuni diplomaaditee lõpuni.

K. A. Hindrey šarž O. Kallasest.
Fotod: Alar Madisson

Maajumala poja ja eesti kullakaevaja jälil ehk Oskar Kallas 150

Merike Kiipus
Eesti Kirjandusmuuseumi arhiivraamatukogu juhataja

25. oktoobril möödus 150 aastat keeleteadlase, folkloristi, diplomaadi, Eesti Rahva Muuseumi rajaja, Eesti rahvusraamatukogu algataja, Lutsi ja Kraasna maarahva avastaja, kooliõpetaja, tõlkija ja ajakirjaniku Oskar Kallase sünnist. Sel puhul toimus Eesti Kirjandusmuuseumis traditsiooniline Oskar Kallase päev ehk XXVII eesti raamatuteaduse konverents.

Eesti Kirjandusmuuseumi direktor **Urmas Sutrop** rõhutas avasõnas Oskar Kallasele mälestussamba rajamise vajadust, see võiks asuda ERM-i juures. Soome Suursaatkonna pressinõunik **Hannele Valkeeniemi** tõi esile Kallase rolli ja olulisust Soomele, Tartu abilinnapea **Madis Lepajõe** pidas oluliseks, et kõik teaksid Oskar Kallast ja tema tähtsust Eesti kultuuriloos ja diplomaatias.

Eero Medijainen võrdles oma ettekandes *Kallas diplomaadina – uusi tõlgendusvõimalusi* toonast diplomaatiat tänasega ning keskendus peamiselt aastale 1922 ja sellega seonduvale. Oli ju see aasta Kallase tegevuses väga oluline ja pakub mitmeid tõlgendusvõimalusi. Miks siirdus diplomaat Kallas Helsingist Londonisse? Kas Eesti Vabariigi Välisministeerium tahtis Soomele märku anda, et ei olda nende poliitikaga nõus või olid selle taga hoopis Oskari suhted Ainoga? Medijainen vaatles nii Kallase isikuga seotud küsimusi kui ka Kallast kui Londoni saatkonna administraatorit ja tema suhteid institutsioonidega ning käsitles ka tollaseid rahvusvahelisi suhteid. Kallas oli Balti riikide einete organiseerija ning suutis mõjutada suurriike Leedu iseseisvust tunnustama. Tema üks soovitusi oli ka seotud välisministeeriumi töötajate nimede eestistamisega – ta soovitas vähemalt ühe eestikeelse lisanime võtta, et töötajaid ei peetaks sakslasteks. Kallas püüdis muuta diplomaatiliste ringkondade mõtlemist.

Krista Aru ettekandeks oli *Oskar Kallase nõuanded Jaan Tõnissonile*. Kallas ja Tõnisson, kaks Tartu renessansi suurkuju, olid sõbrad terve elu. Kallas oli kogu aeg Tõnissonist *ees*, kuid see ei takistanud nende isiklikke suhteid. Sõpru ühendas ühine aade, usk ja tahtmine töötada ja elada oma Eesti jaoks, ehitada Eesti elu kõikides valdkondades. Krista Aru tõi välja Kallase ja Tõnissoni erinevusi ja nende ühiseid

jooni ning rõhutas Kallase soovitusi Tõnissonile teekaaslase ja sõbrana, Postimehe toimetajana ning saadikuna. Kas Tõnisson nendega arvestas, oli muidugi iseasi. Näiteks mõned soovitused Tõnissonile: *tule Eestisse tagasi, liiga üksinda, su koht on kodumaal*; *ole kannatlikum ja mõistvam*; *mitte osta Sakalat, oodata Postimeest*; *alkoholireklaam Vanemuise einelauast välja*; *Postimehe toimetusse kindlad inimesed, vähem ametnikke*; *arhiivi ja raamatukogu loomine toimetusse; Postimehe talituse korraldamine*; *1912. aasta olümpiamängude kajastamine*; *rohkem kirjutada Soomest ja soomlastest*; *riik võiks toetada eesti folkloori inglise-keelset väljaannet*; *inglise keel esimeseks võõrkeeleks* jne.

Tiia Järg andis ülevaate teemal *Oskar Kallase osa eesti muusika kujunemisloos*. Ettekandja kirjeldas Kallase kontakte Jakob Hurdaga ja seoseid Rudolf Tobiase, Mart Saare ja Heino Elleri loominguga. Kallas oli Eesti Üliõpilaste Seltsi rahvaviiside kogumistoimkonna initsiaator ja kogumise juht. Kogumistöö viidi läbi paarikaupa: üks kirjutas üles sõnad ja teine viisid. Kallase aktsioon 12 aasta jooksul (1904–1916) läks maksma 5500 rubla. Tema arvepidamine oli jõhvipealt täpne. Töötasu kogujad ei saanud, aga nädalas anti 10 rubla elamisraha. Tema viljaka töö tulemusena on Eesti Rahvaluule Arhiivi EÜS-i kogusse talletatud 13 139 rahvaviisi, millest 450 vaimulikku rahvaviisi on kogunud Cyrillus Kreek. Rahvaviiside süstemaatilisteks kogujateks olid Peeter Süda, Cyrillus Kreek, Rudolf Tobias, Miina Härma jt. Ka nende heliloomingus on tähtsal kohal eesti rahvaviisid (nt P. Süda *Linakatkuja*, M. Saare *Päikesele*, C. Kreegi maakondlikud süidid). Tiia Järg meenutas ka P. Süda pärandi säilitamist, H. Tamperet kui rahvaviiside säilitajat, E. Mägi teost *Vana kannel* ja palju muud huvitavat.

Oskar Kallase tütre Virve poeg **Viljar Päss** rääkis mälestusi sõjaajast, kui perekond siirdus 1944. a Stockholmi, eestipärastest eesnimedest ja nimede tähendusest, nime *Viljar* levikust ning kaisukarust Roosi. Päss käsitles perekonna muinasjutulembust; vanaema, keda kõik hüüdsid äitiks, veidi sünget olekut; riiulil seisnud pealuud, millega Viljar lapsena mängis; vanaema ja vanaisa pajatatud lugusid. Üllatav oli ettekandes kuulda vanavanemate hääli: Oskar vestmas muinasjuttu *Kaval-Ants ja vanapagan*, mis on ka internetis kättesaadav, ja näha videot Aino Kallasest ning kuulda teda lugemas luuletust *Vapaa*. V. Päss meenutas, et vanaisa parema käe kollane kinnas ei kulunud kunagi ära, sest Oskar hoidis terekäe kinnast alati taskus. Päss kõneles ka mitmetest piinlikest seikadest seoses vanaisa ja vanaemaga. Ta on andnud Eesti Kultuuriloolisele Arhiivile üle perekonnaga seotud materjale ja tõi ka nüüd ühe väikese lisanduse.

Risto Järve ettekande teemaks oli *„Mustkirjast" kanoonilise versioonini: äärемärkmeid mõnest Lutsi maarahva muinasjutust.* Järv meenutas Kallase 1893. a uurimisretke Lutsi maarahva juurde. Ta võrdles Kallase poolt kirja pandud Lutsi maarahva muinasjuttude seitsme vihiku tekste trükis ilmunud muinasjuttude tekstidega, tuues esile Kallase hilisemaid keelelisi rekonstruktsioone. Ta tõi välja Kallase isikupära muinasjuttude esmasel kirjapanekul ja hiljem trükis avaldamisel. Järv rõhutas mitmeid olulisi momente muinasjuttude uurimisloos ja lisas, et algne materjal vajaks digiteerimist ja uuesti käsitlemist. See oleks oluline aines lutsilaste keele ja kultuuriloo uurimisel ja mõistmisel. R. Järv esitles ka EKM Teaduskirjastuse uut väljaannet *Vaese mehe õnn. Muinasjutte Lutsimaalt*, milles on avaldatud valik muinasjutte Oskar Kallase teosest *Kaheksakümmend Lutsi Maarahva muinasjuttu* ning arhiivimaterjalidel põhinevast e-väljaandest *Pühakud ja vägimehed*. Muinasjutte luges ette **Tuuli Otsus**.

Oskar Kallase päeval Eesti Kirjandusmuuseumis

Merike Kiipus tutvustas Oskar Kallasele pühendatud näitust.

Päev jätkus Eesti Rahva Muuseumis, kus said sõna direktor **Alar Karis** ja teadur **Indrek Jääts**. Kõik huvilised said vaadata filmi *Kadunud hõim: lugu Lutsi maarahvast*, mis räägib ühest eesti kadunud rahvakillust, kelle esmaavastajaks oli Oskar Kallas. Kõige lõpus vaadati Sirje Madissoni koostatud väljapanekut Oskar Kallase kogutud materjalidest.

Näitus *Armasta mu rahvast! Oskar Kallas 150*

Näitusel saab koos Kallasega rännata linnast linna mööda kronoloogilist ajatelge ja ka temaatilisi radu just nii, nagu ta omal ajal reisis ja tegutses. Väljapanek on üles ehitatud tema päevikute põhjal alates lapsepõlvest kuni diplomaaditee lõpuni.

Kirjandusmuuseumis on eksponeeritud hulk põnevaid fotosid, kirju, dokumente, sh diplomaatilisi passe ja Inglise kuninga George V kiri president Konstantin Pätsile tunnustava hinnanguga Oskar Kallase diplomaatilisele tegevusele, päevaraamatuid, külalisraamatuid, kogutud rahvaluuleainest, valminud uurimusi jne. Kallas tegutses rohkem kui 70-s organisatsioonis ja ka sellest tegevusest on väljas hulk põnevat materjali, sh mitmed aukirjad ja auliikme tunnistused.

Oma noorusaja kohta on Kallas kirjutanud: *Kasvasin Saaremaal kesk etnograafilist muuseumi, ilma et etnograafia mõistest oleksin kuulnud ehk muuseumi kunagi näinud*. Kuid ometigi sai temast Eesti Rahva Muuseumi ja selle arhiivraamatukogu rajaja. Näituse moto *Armasta mu rahvast* pärineb *Eesti Üliõpilaste Seltsi 1. albumist*, kus ta kirjutas oma tulevasele abikaasale kihlumisel: *Armasta mu rahvast*. Nii seda albumit kui ka mitmeid teisi perekondlike pühendustega trükiseid (vanemate poolt leeripäevaks kingitud kullatud piibel jm) saabki näitusel uudistada.

Miska mina maksan memme vaeva,
Hea ema piima vaeva?
Miska tasun taadi higi,
Isa mure muljutused?

(Narvas 4. XII, 1894. Tänu täheks poeg Oskar)

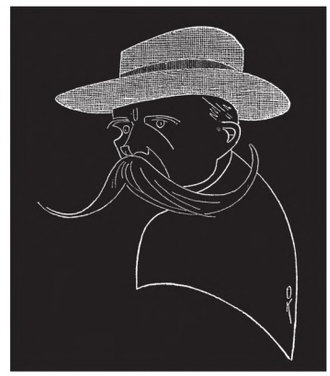

Otto Krusteni šarž Oskar Kallasest

Nii kirjutas Oskar Kallas tänuks oma vanematele uurimuse *Lutsi maarahvas* avalehel. Välja on pandud ka mõningaid teoseid, mida Kallas on kinkinud ja pühendanud meie arhiivraamatukogule.

Näitusel selgub, miks on Oskar Kallast nimetatud maajumala pojaks, Goethe või Kreutzwaldi mõõtu hiiglaslikuks valgustajaks, Eesti rahvusraamatukogu isaks, eestiainelise vanavara ja rahvaviiside kuningaks. Ekspositsiooni koostasid Vilve Asmer, Leili Punga, Ave Pill ja Merike Kiipus. Näituse valmimist toetas Tartu Linnavalitsus, kujunduse osas abistas Tuumik Stuudio OÜ. Kultuuriloolise ainesega saab tutvuda 2019. aasta jaanuari lõpuni.

Urmas Sutropi *Maailma kõige ilusam naine*: ühes pakis on neid suisa kolm.

Kirjandusmuuseum tõi kirjanikud rahva ette

Eesti Kirjandusmuuseum korraldas 29. juunil toimunud Tartu linna päeval autorite raamatulaada. Seal oli võimalik kohtuda Tartu ja Lõuna-Eesti kirjarahvaga ning osta autoreilt nii ilu- kui ka teaduskirjandust, Tartu linna päeva raamatulaada templi ning autori autogrammiga eksemplare.

Ürituse üheks eestvedajaks oli Kirjandusmuuseumi turundusjuht **Inga Ivanova**, kes sõnas, et see autorilaat on Tartus esmakordne. Küüni tänavale püstitatud raamatutelki olid lugejatega kohtuma tulnud

Aado Lintrop, Ago Pärtelpoeg, Agur Karukäpp, Aidi Vallik, Aivi Ross, Alar Madisson, Anu Korb, Carolina Pihelgas, Eda Kalmre, Elke Unt, Ena Mets, Enriko Talvistu, Hanneleele Kaldmaa, Ilmar Särg, Ilmar Vananurm, Indrek Hargla, Inga Ivanova, Ingrid Rüütel, Jaan Kaplinski, Jaan Malin, Jaanus Kriisk, Janika Kronberg, Joanna Ellmann, Joel Jans, Juhan Voolaid, Juhani Püttsepp, Justin Petrone, Jüri Kolk, Jüri Talvet, Krafinna, Krista Ojasaar, Kristel Leesmend, Kristel Vilbaste, Kristi Metste, Kristina Ruder, Lauri Räpp, Lehte Hainsalu, Leo Luks, Mait Raun, Mall Hiiemäe, Malle Salupere, Marek Kahro, Marge Pärnits, Mari-Ann Remmel, Mart Kivastik, Mart Trummal, Mihkel Kunnus, Mika Keränen, Märt Laur, Nadežda Katajeva-Valk, Nikolai Ivanov, Piret Bristol, Reeli Reinaus, Reet Piiri, Risto Järv, Rutt Hinrikus, Sander Karu, Siiri Laidla, Tatjana Sigalova, Thavet Atlas, Tia Navi/Tiia Kõnnussaar, Tiia Toomet, Tiina Kirss, Tõnis Vilu, Urmas Sutrop, Urmas Vadi, Vahur Kalmre ja Valeria Ränik.

Kuna seda kirjarahva üritust võis vaadata ka kui *elavat teatmeteost*, ei jätnud fotograaf Teet Malsroos juhust kasutamata ja tegi kokku tulnud literaatidest ning kultuuriuurijaist nii palju ülesvõtteid, kui jaksas. Pakume neist piltidest nüüd väikest valikut.

Mihkel Volt
Fotod: Teet Malsroos

Janika Kronberg, Urmas Sutrop ja Alar Madisson

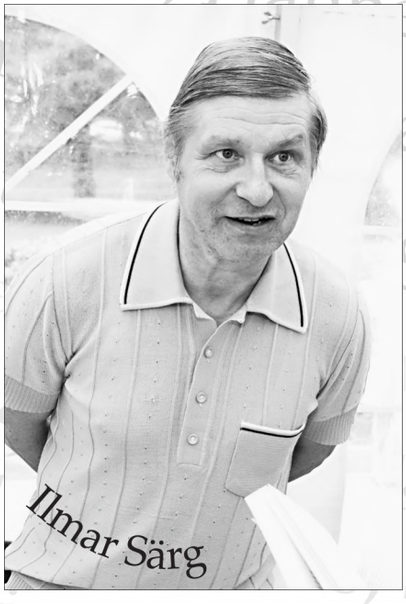
Ilmar Särg

Valeria Ränik

Tõnis Vilu

Mall Hiiemäe

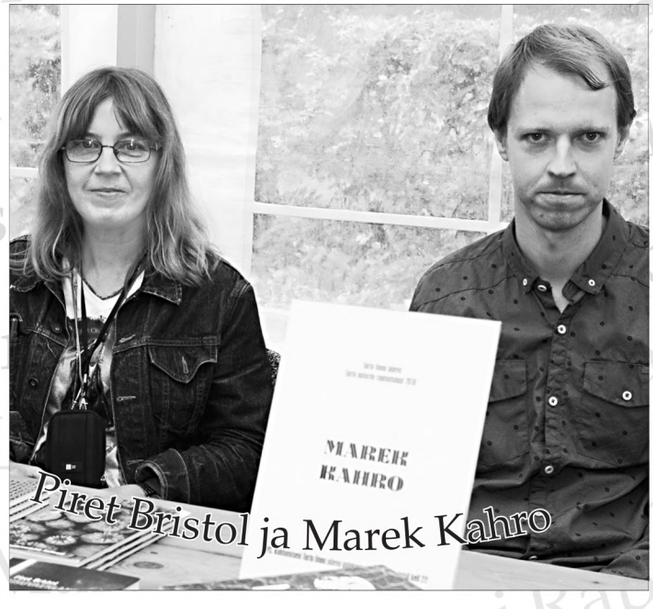

Piret Bristol ja Marek Kahro

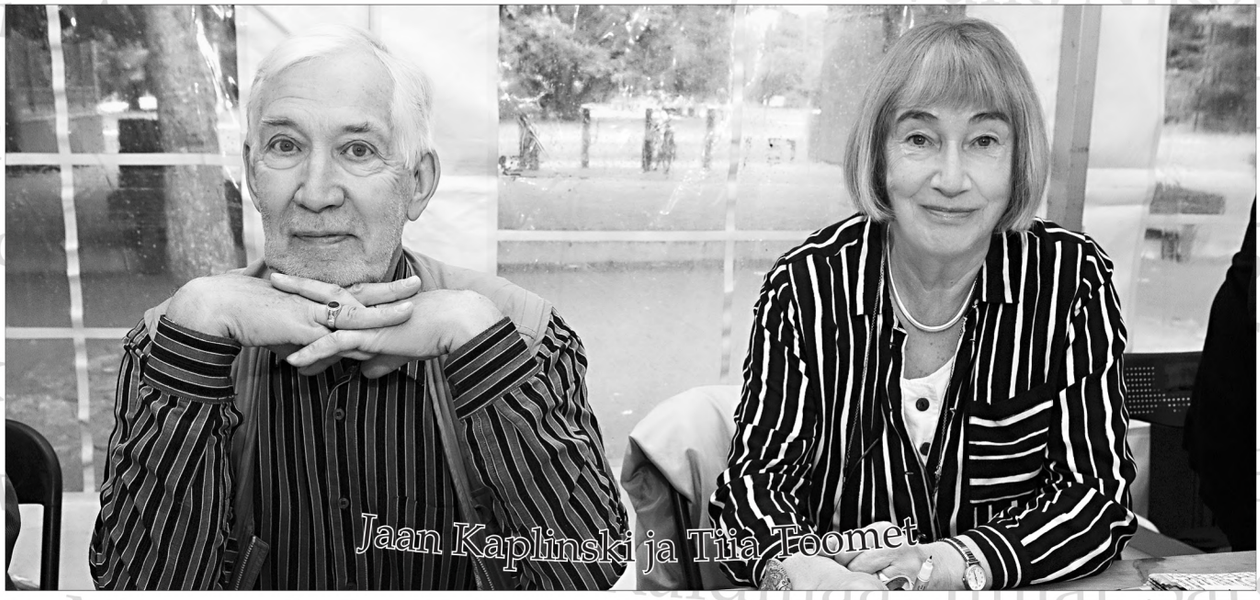
Jaan Kaplinski ja Tiia Toomet

Kristel Vilbaste

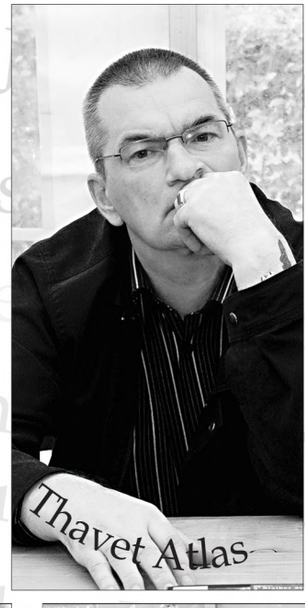
Thavet Atlas

Katajeva-Valk

Reeli Reinaus

Nikolai Ivanov

Inga Ivanova

Joel Jans

Krafinna

Kristina Ruder

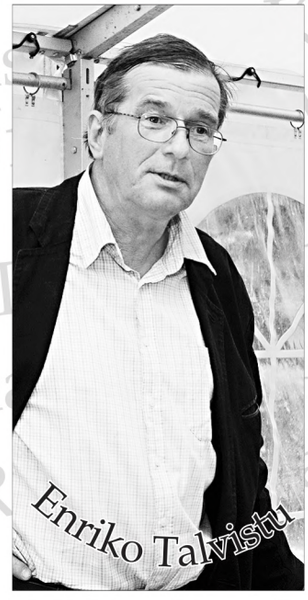
Enriko Talvistu

Marge Pärnits

Eda ja Vahur Kalmre

Lehte Hainsalu

Lauri Räpp

Reet Piiri

Mari-Ann Remmel

Krista Ojasaar

Kristi Metste

Carolina Pihelgas

Aivi Ross ja Ago Pärtelpoeg

Leo Luks

Mart Kivastik

Jüri Kolk

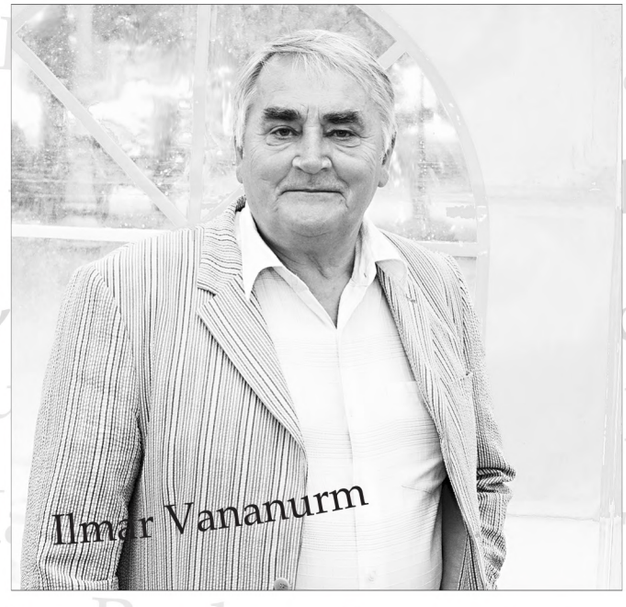
Ilmar Vananurm

Malle Salupere

Ingrid Rüütel

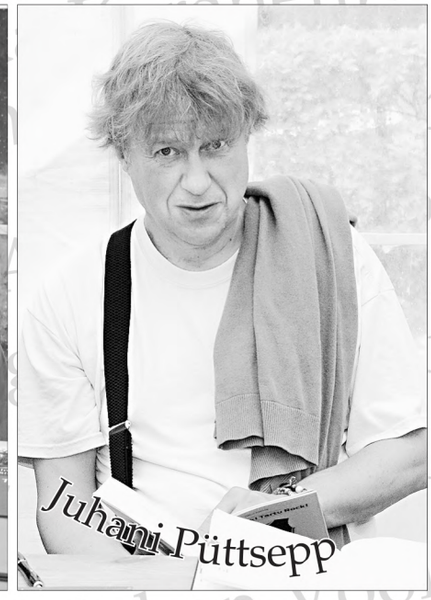

Juhani Püttsepp

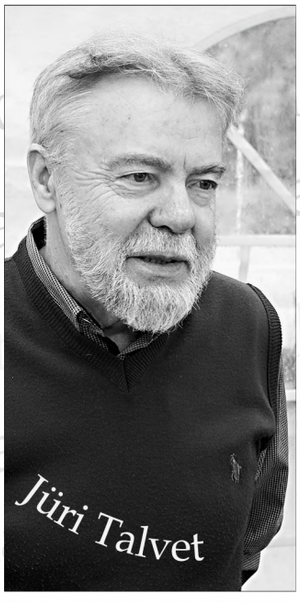

Jüri Talvet

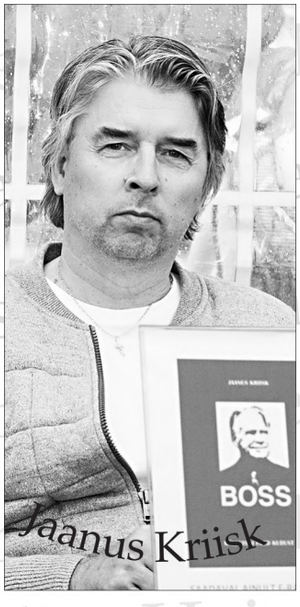

Jaanus Kriisk

Indrek Hargla

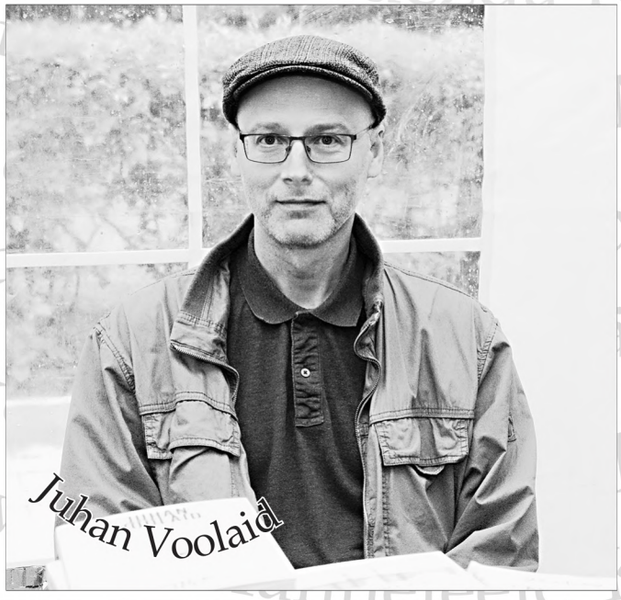
Juhan Voolaid

Jaan Malin

Raamatutelki jõudis palju huvilisi.

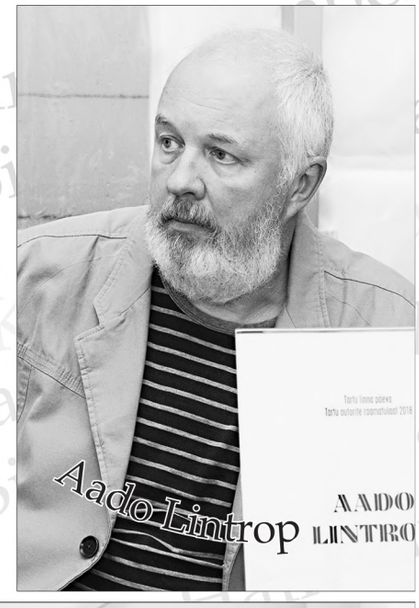

Aado Lintrop

Tartu linnakirjanik Mika Keränen

Pool sajandit heliraamatuid

DAISY-pleierist, arvutist või nutitelefonist heliraamatute kuulamine on pimedate või vaegnägemisega kirjandushuviliste tavapärane tegevus. Eestikeelsete heliraamatute kuulamise võimaluse loomisest on möödunud pool sajandit.

Priit Kasepalu
Eesti Pimedate Raamatukogu teabejuht

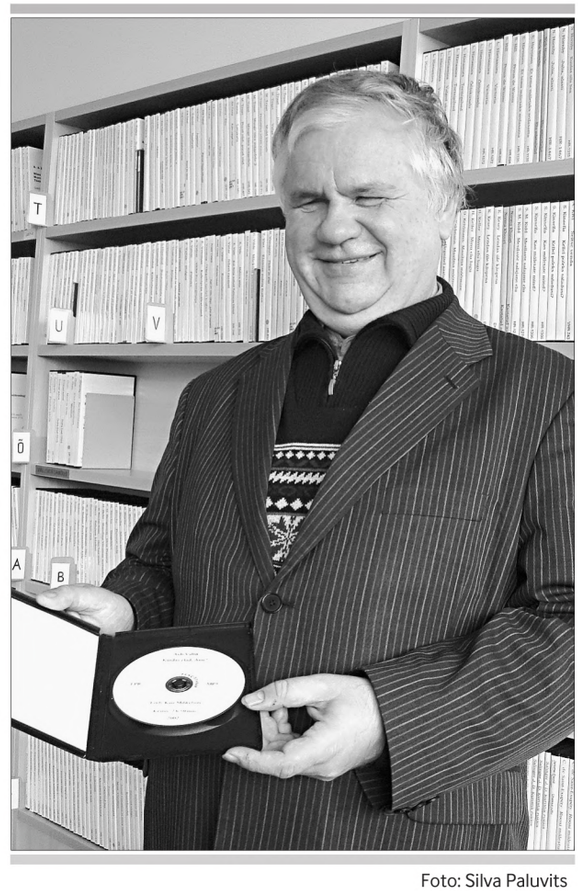

Foto: Silva Paluvits

Nägemispuudega inimeste raamatukoguteenindust on korraldanud kolme eri nime kandnud sihtasutus ja nüüd Eesti Hoiuraamatukogu struktuuriüksusena tegutsev Eesti Pimedate Raamatukogu. Praeguseks on Eesti Pimedate Raamatukogu laenutuses olevast rohkem kui 4900-st eesti- ja võõrkeelsest heliraamatust kujunenud suure kultuuriväärtusega varamu.

Heliraamatute järjepidevale väljaandmisele pani aluse Eesti Pimedate Ühingu helistuudio. Alates 1950-ndate aastate lõpust hakati tollase pimedate ühingu Tallinna ja Tartu õppe-tootmiskombinaatide raadiosõlmedes ühiskondlikus korras ehk vabatahtliku tööna raamatuid ette lugema ning magnetofonilintidele salvestama. Kuulajateni jõudis üle kahesaja raamatu. Et lintide kvaliteet ei olnud kiita ja salvestisi ei paljundatud, on loetu säilinud ehk vaid veel mõne kuulanu mälestustes. Muutuse tõi 1968. aasta sügis, mil loodi pimedate ühingu helistuudio. See sai oma kasutusse Tallinnas Paldiski mnt 30 maja mõned keldriruumid, kus oli varem asunud kombinaadi ladu. Alates 1. oktoobrist 1968 võeti ametisse helioperaator Aleksander Dorožkin ja diktor Helga Jakobson (praegu Dorožkin). Helioperaatori ülesanne oli heliraamatute väljaandmisel kogu tehnilise töö tegemine. Diktor koostas lisaks tekstide ettelugemisele ka lugemisplaani. Esimese raamatu, Leonhard Franki romaani *Jeesuse jüngrid* lintidele lugemisele asuti sama aasta detsembris. Seda heliraamatut on digiteerituna võimalik kuulata praegugi.

Kunstimeisterlikkus ja vastupidavus

Viie kümnendi jooksul on Eestis heliraamatute tekste esitanud ligi 200 inimest. Helistuudios hakkasid lisaks koosseisulisele diktorile raamatute tekste esitama tollase Tallinna Riikliku Konservatooriumi lavakunstikateedri üliõpilased, hiljem aga kutselised näitlejad. Heliraamatute tekstide esitamine ei ole lihtne töö, nagu ehk esmapilgul tunduda võib. Lisaks kunstimeisterlikkusele nõuab see vastupidavust. Tavaliselt loetakse järjest kaks tundi. Need nõuded panevadki paika selle, kes püsiesitajaiks jäävad. Iga uus hääl on aga lugejaile oodatud ning ka ühe raamatu teksti esitamine annab näitlejale väärtusliku kogemuse. Teksti edastamisel

on kaks võimalust – kas lugeda diktorina ainult infot edastades või püüda autori või tegelastega mingil määral samastuda. Lugemine mikrofoni ees annab hea hääletreeningu, kuid ei ole rahaliselt tasuvaim töö.

1970.–1980. aastail luges suure osa raamatuist lintidele helistuudio kauaaegne diktor Asa Drui. Lugejatele on meelde jäänud Helle-Reet Helenurme, Aksel Orava, Aksel Künka, Tõnu Mikiveri, Jüri Karindi ning Hans Kaldoja esitatu. Ikka oodatakse esinema Andres Otsa, Mart Aasa, Urve Koni, Anne-Reet Margistet, Valli Pärna, Katrin Karismad ja Marite Kallasmad. Kõige enam, 231 heliraamatu teksti on esitanud näitleja Hans Kaldoja. Ta meenutas 1988. a-l helistuudio 20. tegevusaasta tähistamisel, et oli uurinud enne salvestama tulekut kolleeg Aksel Oravalt, mis töö see on. *See on rängkraske, nad maksavad vähe, aga ma saan aru, et see on vajalik. Seepärast loengi*, vastanud Aksel Orav. Ettelugemispäeva konverentsil 2005. aastal rääkis Hans Kaldoja oma tööst nii: *Kui võtan raamatu kätte, pean teadma, millises žanris see on – kas see on humoorikas, populaarteaduslik või seiklusjutt. Vastavalt sellele leian lugemislaadi. Kui loen lauset, pean tunnetama, et see jõudis kuulajani. Ma ei tohi järjest lugeda-lugeda-lugeda. Tean, et kuulaja väsib. Ta ei jõua seda, mida ma talle nii loeksin, läbi mõelda. Seepärast tuleb vastavalt lausete keerukusele ja informatsiooni hulgale mõnikord ka tempoga mängida.*

Paljundusoperaator Valentina Borissenko töötamas paljundusrobotiga.
Foto: Marja Kivihall

Selle aparaadiga paljundati heliraamatuid kassettidele.
Foto: Mart Vaaks

Näitleja ning Eesti Muusika- ja Teatriakadeemia lavakunstikooli lavakõne õppejõud Andres Ots meenutas 2015. aastal Kuku Raadio saates *Kukul külas*, et ta oli enne helistuudios tööle hakkamist viisteist aastat raadios lugenud ja pidas end heaks esitajaks. Ta hakkas helistuudios lugema kuni kolm tundi järjest. Tol ajal ei loetud raadio järjejuttude kõiki viit osa korraga, vaid käidi mitu korda linti lugemas. Andres Ots hakkas lugema korraga ja helioperaatorid tegid suured silmad – peab vastu ja peaaegu parandusteta. Salme Reek öelnud: *Näe, nüüd on poiss õppinud lugema.*

Kuigi lugemine on pingeline töö, on olnud ka humoorikaid juhtumeid. Aleksander Dorožkin on meenutanud legendiks saanud lugu n-ö kuldesitajast, kes osanud ühendada lugemise ja suitsetamise. Teinud seda aga nii osavalt, et see kuulajaile märkamata jäi. Teise esitajaga teinud väsimus ja ahjusoojus oma töö ning ta uinunud salvestamise ajal.

Magnetlintidest voogedastuseni

Eesti Pimedate Raamatukogu lugejad saavad heliraamatuid voogedastusena kuulata ja alla laadida Veebiraamatukogust või tellida iga kahe nädala tagant kodupostkasti saadetavates viis CD-d mahutavates karpides. Viiekümne aasta jooksul on heliraamatute mõõtmed pidevalt vähenenud – magnetofonilintidel, helikassettidel ja CD-del heliraamatutest on jõutud helifailideni. Ka on heliraamatute laenamiseks tulnud raamatukokku minna. Nüüd selleks enam vajadust ei ole.

Poole sajandi eest töötati helistuudios olmemagnetofonidega. Magnetofonilinte ei olnud piisavalt saada ja selleks, et neile võimalikult palju teksti mahutada, salvestati tekst lintidele väga väikese kuulamiskiirusega. Salvestati korraga kolme magnetofoniga. Igast heliraamatust saadeti üks koopia Tallinna ja teine Tartu kombinaadi raamatukokku, kolmas jäi helistuudio arhiivi. Nii töötati 1980. aastani, kui juba Tallinnas Vene tänav 7 hoones tegutsedes saadi paremad magnetofonid. Teksti hakati salvestama ühe magnetofoniga. Salvestatud lintidest ehk emalintidest tehti kolm koopiat. Heliraamatuid hakati saatma ka Pärnu kombinaadi raamatukokku.

1987. aastal saadeti lugejatele esimesed kassettheliraamatud. Tekst oli paljundatud emalintidelt kassettidele neljarajaliselt, tavapärasest kaks korda väiksema kuulamiskiirusega. Igal kassetil oli ligi neli tundi teksti. Kuus kassetti paigutati ühte karpi ja heliraamatud hakkasid mõõtmetelt lähenema tavalistele raamatutele. Neid sai kuulata vaid spetsiaalsete magnetofonidega. Aastal 1994, kui helistuudiost oli saanud sihtasutus ja kolitud Tallinnas Tondi tänav 8a asuvasse hoonesse, hakati heliraamatuid valmistama tavalise kuulamiskiirusega kassettidel.

Lisaks raamatukogudele töötasid pimedate ühingu ettevõtetes ja nende jaoskondades raadiosõlmed ehk traathäälingud, mille kaudu heliraamatuid kuulajaile töö ajal edastati. Tehti üsna üksluist tööd ja mõtted liikusidki koos raamatute sündmustikuga. Mõnele kodustöötajale saadeti heliraamatuid ka koos kombinaadist saadetud töömaterjalidega. Kuna sajandivahetuseks olid heliraamatute nimetuste ja eksemplaride arvud suurenenud, hakati laenutama ka elukohale lähimate rahvaraamatukogude kaudu.

Aastal 2004 sai Eesti Pimedate Raamatukogust **Eesti Hoiuraamatukogu** struktuuriüksus ja selle helistuudios hakati arvutil katseliselt valmistama CD-del mp3-vormingus heliraamatuid. 2006. aasta teisel poolel valmistati heliraamatuid veel kassettidel, kuid juba ka CD-del. Valmistamise mahu suurendamiseks võeti kasutusele kodus tekstide arvutiga salvestamise tehnoloogia. Paraku tekkis CD-del heliraamatute lugejaile ja lugejailt raamatukogule saatmisel ning korduval kuulamisel kahjustusi, mille tekkepõhjusi oli raske tuvastada. Ka ei olnud tol ajal müüdud muusikakeskused CD-del heliraamatute kuulamiseks kõige sobivamad.

Aastal 2008 hakati CD-del heliraamatuid valmistama lisaks laenutuseksemplaridele ka mittetagastatavatena. Aasta hiljem mindi üle DAISY-standardis heliraamatute valmistamisele, mis võimaldab lugejail hõlpsalt leida peatükkide algusi ning kohti, kus kuulamine katkestati. Enamik teistest raamatukogudest heliraamatuid laenanud inimestest hakkasid Eesti Pimedate Raamatukogu lugejaiks ning tellivad raamatud otse Pimedate Raamatukogust. Praegu on huvilisil võimalik laenata heliraamatuid ka Lõuna-Eesti Pimedate Ühingu raamatukogust. Laenutuste arv hakkas tänu postiga saadetavate mittetagastatavate heliraamatute menule suurenema ning nende laenamine muutus valdavaks. Vahetult laenamine raamatukogust, mis alates 2010. aastast asub Tallinnas Suur-Sõjamäe tänav 44a, aga vähenes tunduvalt.

2012. aastal kasutusele võetud **Veebiraamatukogu** võimaldab lugejail igal ajal heliraamatuid alla laadida või voogedastusena kuulata. Praegu on Veebiraamatukogus ligi 3800 heliraamatut. Eesti Raamatukoguhoidjate Ühing hindas Eesti Pimedate Raamatukogu heliteavikute salvestamise ja kasutajasõbraliku laenutussüsteemi evitamise eest tunnustuse *Erialaraamatukogu aasta tegu 2008* ning Veebiraamatukogu loomise eest tunnustuse *Aasta tegu erialaraamatukogus 2012* vääriliseks. Veebiraamatukogu loomist väärtustas tunnustusega *Aasta tegu 2012* ka Eesti Pimedate Liit.

Mahud tunduvalt suurenenud

Mullu valmistati Eesti Pimedate Raamatukogus 141 nimetust heliraamatuid. Lugejatele tehti digiteerituna ja restaureerituna kättesaadavaks 56 heliraamatut. Praeguseks on suurem osa vanu ja väärtuslikke heliraamatuid taas kuulajaile kasutatavaiks muudetud. Kui heliraamat on salvestatud või digiteeritud ja Veebiraamatukogusse lisatud, on see kohe kasutatav.

Veerandsaja algusaasta kestel anti tollases helistuudios igal aastal välja 25–30 nimetust heliraamatuid. Lugejail oli tavaks pidada uuteks heliraamatuid, mis jõudsid nendeni kahe aasta vältel pärast valmistamist. Aktiivsed lugejad lugesid-kuulasid läbi kõik heliraamatud. Kuna lugejaid on olnud koolieelikutest saja-aastasteni, arvestatakse, et raamatuvalik sobiks mitmesuguse kirjandusmaitsega inimestele. Lugejate arvamused raamatutest võivad olla aga vastandlikud. Enamik soovib laenata raamatuid, mis viivad mõtted murede juurest eemale. Väiksem osa aga ütleb, et ootab rohkem aimekirjandust. Osa lugejaid soovib kriminaalromaane, üks lugeja aga soovitas kriminaaljutuhuvilised ümber kasvatada.

Enamik kogus olevaist heliraamatuist on valmistatud Eesti Pimedate Raamatukogus. Ostetud on nii Pimedate Infoühingu Helikiri valmistatud heliraamatuid, Venemaal valmistatud venekeelseid heliraamatuid kui ka raamatupoodides CD-dena müüdud lasteraamatuid ja kriminaalkirjandust. Vahetusena on hangitud heliraamatuid Soome, Läti, Leedu, Venemaa, Rootsi ja Islandi pimedate raamatukogudelt. Annetusena on saadud heliraamatuid Põhja-Eesti Pimedate Ühingult ja Haapsalu Sotsiaalmajalt. Tallinna Ülikooli Akadeemiline Raamatukogu ja Tartu Ülikooli Raamatukogu on annetanud nägemispuudega üliõpilaste tellimusel valmistatud heliraamatuid.

Postiga saabunud heliraamat ootab kuulamist – Valdur Mikita *Lindvistika.* Foto: Silva Paluvits

Lugejate arv on aastast aastasse kasvanud. Praegu ületab see 830 – meie lugejaid on Eestis, Soomes, Lätis, Saksamaal, Suurbritannias, Hispaanias, Kanadas ja USA-s. Lugejad, kes ei kasuta Veebiraamatukogu, tellivad heliraamatuid telefonitsi või e-postiga. On olnud päevi, mil infotöötaja on saanud üle 40 tellimuskõne. Tavaliselt on lugejad enne raamatute tellimist läbi mõelnud, mida nad laenata soovivad. Neile on abiks raamatukogus igakuiselt üllitatav *Raamatututvustaja*. Eesti Pimedate Raamatukogust heliraamatute laenamine on tasuta, ka postikulud tasub raamatukogu.

Lasteraamatukoguhoidjate särav sügispäev Raplas

Helle Laanpere
Võrumaa Keskraamatukogu lasteosakonna juhataja

RAPLA KESKRAAMATUKOGU JA EESTI RAAMATUKOGUHOIDJATE ÜHINGU LASTETEENINDUSE TOIMKONNA KORRALDUSEL TOIMUS RAPLAS 19. SEPTEMBRIL XV ÜLERIIGILINE LASTERAAMATUKOGUHOIDJATE PÄEV. TRADITSIOONILISELT TUNNUSTATI *AASTA LASTERAAMATUKOGUHOIDJA* NIMETUSELE NOMINEERITUD KOLLEEGE, NOPITI KÜPSEMAID MARJU RAAMATUKOGUDE EELNEVA AASTA LASTETEENINDUSE SAAGIST, TEHTI PLAANE EDASISEKS JA SAADI OSA KOHALIKUST KULTUURIELUST.

XV üleriigilisel lasteraamatukoguhoidjate päeval Raplas

Lasteraamatukoguhoidjate särav sügispäev Raplas
Helle Laanpere

Teadus- ja erialaraamatukogude päev 2018
Tuuliki Tõiste

Päev algas Rapla Keskraamatukogus vallavanema **Piret Minni** ja Rapla Keskraamatukogu direktori **Õie Paaslepa** tervitussõnadega. ERÜ lasteteeninduse toimkonna tegemistest andis ülevaate toimkonna juht **Rita Raudsepp**. Lasteraamatukoguhoidjad osalesid Lastekaitse Liidu projektis *Hea lasteraamat 2017* toetushäälte andmisega kandideerivatele laste- ja noorteraamatutele. ERÜ aastakoosolekul anti üheksandat korda välja selle ala suurim tunnustus – *Aasta lasteraamatukoguhoidja* auhind. Selle pälvis Rapla Keskraamatukogu raamatukoguhoidja **Kristel Murel**, keda kolleegid kiitsid järjekindla, loomingulise ja läbimõeldud tegutsemise eest Rapla linna ja maakonna laste raamatukoguteeninduse arendamisel. Jätkati *Kogemuste tuuri* retki erialase tunnustuse pälvinud kolleegide juurde: külastati *Aasta lasteraamatukoguhoidja 2017* nominente **Terje Jaamulit** Jüri raamatukogus ja **Olga Lošakovat** Tallinna Keskraamatukogu võõrkeelse kirjanduse osakonnas. Tartu Ülikooli ühiskonnateaduste instituudi ja lasteteeninduse toimkonna koostöös 2018. aastal korraldatud lasteraamatukoguhoidjate suveakadeemia oli osalenute hinnangul inspireeriv ja arendav. Tehti koostööd Eesti Lastekirjanduse Keskusega üleriigilistes laste lugemisega seotud projektides.

Rita Raudsepp ja ERÜ büroo juhataja **Reet Olevsoo** tutvustasid auhinna *Aasta lasteraamatukoguhoidja 2018* nominente. **Anu Amor-Narits** Tartu Linnaraamatukogust paistab silma aktiivse ja loova lähenemisega raamatukogu ettevõtmistele, on eestvedajaks paljudele sisukatele lastetöö projektidele ja leiab hea suhtlejana kergesti kontakti nii projektides osalevate partnerasutustega kui ka lastega. **Ädu Neemre** Tartu Linnaraamatukogust on ERÜ staažikas liige ja tegutseb lasteteeninduse toimkonnas selle loomisest peale. Ädu on andnud hindamatu panuse erialasesse täienduskoolitusse algupärase lastekirjanduse päevi ja lasteraamatukoguhoidjate suveakadeemiat korraldades. Lasteosakonna juhatajana on ta tegev mitme Tartu kirjandusfestivali ja -võistluse meeskonnas. **Svea Nuoranen** Väike-Õismäe raamatukogust mõtleb välja ja teostab aina uusi ideid laste lugema innustamiseks. Näiteks võib tuua 9–13-aastaste lugemisprogrammi *Aardejaht* ja väikelaste lugemisprogrammi *Juturong*. **Urve Nurmik** Märjamaa Valla Raamatukogust on loonud lastele raamatukogus mitmekülgselt arendava ja innustava õhkkonna. Tema suunamisel on Märjamaa lapsed olnud edukad nii maakondlikel kui ka üleriigilistel kirjandusüritustel. **Mai Paju** Saare Maakonna

Fotod: Katrin Grichin

Auhinna *Aasta lasteraamatukoguhoidja 2018* nominente: Aita Tammeorg, Urve Nurmik ja Mai Paju

Keskraamatukogust on pool sajandit oma elust pühendanud lasteraamatukogunduse edendamisele. Heade koostöö- ja korraldusoskuste tõttu on ta jätkuvalt hinnatud lasteürituste eestvedaja. **Aita Tammeorg** Kehra Raamatukogust on hoidnud Kehra laste lugemishuvi ja äratanud ka vene lastes huvi Eesti lastekirjanduse vastu.

Maarja Pildre abiga heideti pilk möödunud aastale rahvaraamatukogude lasteteeninduses. Statistilised näitajad annavad tunnistust sellest, et lugemisealiseks on kasvanud laulva revolutsiooni lapselapsed. 90-ndate algul sündinud arvukas põlvkond saadab nüüd oma lapsi kooli ja raamatukokku, seetõttu on laste raamatukogukasutuse aktiivsus üleriigilises kokkuvõttes tõusuteel. Oma panuse andsid kahtlemata ka laste ja noorte kultuuriaasta ettevõtmised, mis suunasid raamatukogusid lastega eriti aktiivselt tegelema. Löödi kaasa *Laste Vabariigi* elamustuuri töötubade korraldamisel, koondnimetuse *Mina ka!* all toimusid teema-aastale pühendatud kõikvõimalikes vormides üritused. Ka väikelapsed on raamatukoguteenuste sihtgrupina aina enam tähelepanu all. Raamatukoguhoidjad annavad vastsündinutele üle Eesti Lastekirjanduse Keskuse eestvedamisel valminud kinkeraamatu *Pisike puu*, viivad raamatukotte ja -kaste lasteaedadesse, laiendavad välisteenindust lasteaiarühmades, kutsuvad rühmi laenutusretkedele ning teematundidesse raamatukokku. Aina rohkem koguvad populaarsust mitmesugused lapsi ja noori lugema motiveerivad programmid, olgu nimetatud vaid mõned näited: *Suvi raamatuga*, *Loeme lilled õitsema*, *Suvelugemise väljakutse*, *Lugemispuu*, *Laste-Raamatu-Suvi*, *Lastekirjanduse jõuproov* ja *Noortekirjanduse lahing*. Lapsed võistlesid mullu raamatute tundmises ja ettelugemises, raamatukogud korraldasid loomekonkursse ja osalesid Tallinna Keskraamatukogu algatatud projektis *Noor, loo, too kunst raamatukokku!*. Edasise pika loetelu põnevatest ettevõtmistest võib võtta kokku lausega – *kohtume raamatukogus, seal on äge*!

Rapla poetess **Ly Seppel-Ehin** tutvustas meile oma kodukandi luuletajaid. Raplamaa on kirjandusele andnud pika rea andekaid loomeinimesi. Neist ühele, Andres Ehinile on pühendatud Rapla Keskraamatukogu ees asuv andeka sürrealisti väärriline pingikobar, mis sobis hästi ühise foto taustaks.

Seejärel siirduti kultuuriloolisele jalutuskäigule sügisese Rapla tänavatel. Koerad aedades avaldasid häälekalt arvamust ootamatult suure inimhulga invasiooni üle vaiksetele kõrvaltänavatele, nende peremehed aga jagasid möödujatele lahkesti ohtrat õunasaaki. Teejuht, raamatukoguhoidja **Kaja Tammar** rääkis oluliseks kodulinna majad, kujud ja isegi tühjad platsid.

Pärast lõunat jätkus päev Rapla Kultuurikeskuses. Eesti Lastekirjanduse Keskuse direktor **Triin Soone** tutvustas keskuse uut arengukava ja lähiaja ettevõtmisi. **Anneli Kengsepp** andis infot projekti *Aitan lapsi!* hetkeseisust ja **Anne Kõrge** tutvustas järgmise kirjandusmängu plaane.

Inspireeriva päeva lõppakordiks oli **Thea Paluoja laulustuudio** andekate noorte lauljate kontsert. Pärast tutvumist Rapla muusiku, ettevõtja ja poliitiku Tõnu Susi mälestusele pühendatud helisalvestusstuudioga ning Raimond Valgre toaga asuti koduteele teadmisega, et Rapla on särav kultuuripärl, kus osatakse oma andekate inimeste üle uhkust tunda.

Täname XV üleriigilise lasteraamatukoguhoidjate päeva korraldajaid! Kohtumiseni 2019. aasta septembrikuus Pärnus Paikuse raamatukogus!

Rapla on särav kultuuripärl, kus osatakse oma andekate inimeste üle uhkust tunda.

Teadus- ja erialaraamatukogude päev 2018

Tuuliki Tõiste
TalTechi raamatukogu teeninduskeskuse juhataja

XI TEADUS- JA ERIALARAAMATUKOGUDE PÄEV TOIMUS 28. SEPTEMBRIL TARTUS EESTI MAAÜLIKOOLIS. KOHALETULNUID TERVITAS ÕPPEPROREKTOR ENDLA REINTAM, ÜLIKOOLI RAAMATUKOGU TUTVUSTAS RAAMATUKOGU JUHATAJA TIINA TOHVRE.

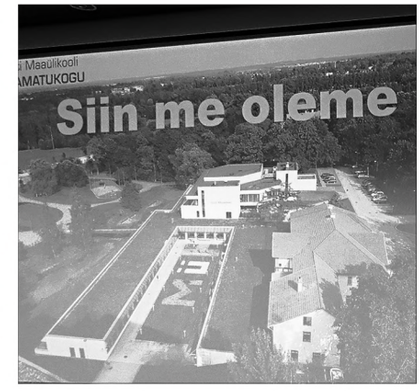

Fotod: Reet Olevsoo

Tänavuse teadus- ja erialapäeva pealkirjaks oli ***Luues uut ja säilitades vana***. Selline hoiak läbis kõiki ettekandeid. Millest räägiti?

Olga Einasto rääkis Tartu Ülikooli raamatukogu uuenemisest ja seda rohkem kui lihtsalt üle värvitud ja remonditud hoonest: muutunud on ka mõtteviis raamatukoguteenuse pakkumisel, muutunud on lugejad, aeg ja ruum meie ümber. Kuidas on raamatukogu uutele väljakutsetele vastanud ja mida teinud, et olla kaasaegne ja mugav, sellest Olga ülevaate andiski.

Urmas Sinisalu Eesti Rahvusraamatukogust esitles projekti, mis uurib, kuidas ja kas toimiks ühine raamatukogusüsteem kõigile Eesti raamatukogudele. Projekt on käimas, tulemused selguvad detsembris.

Inga Ronk tutvustas aasta teo nominendiks nimetatud *Pärimusmuusika veebikogumikku*, kuulata sai heliklippe pärimusmuusika varasalvest ja nende tänapäevaseid uussalvestisi.

Toomas Schvak rääkis Arvo Pärdi Keskuse raamatukogu loomise loo ja edasistest plaanidest ning kutsus kõiki üritustele, mis peagi keskuses toimuma hakkavad.

Ahto Kaasik rääkis Eestis leiduvatest looduslikest pühapaikadest. Selgus, et neid on tuhandeid ja pühapaiku leitakse/avastatakse üha juurde. Nende lihtsamaks leidmiseks loodusest luuakse kaardirakendust, mis põhineb Maa-ameti erinevatel kaartidel (vt https://xgis.maaamet.ee/maps/XGis?app_id=MA35&user_id=at&LANG=1&WIDTH=1620&HEIGHT=944&zlevel=0,552500,6505000). Ahto andis teada, et käimas on *Hiite kuvavõistlus*, kuhu on oodatud ülesvõtted hiitest ja teistest looduslikest pühapaikadest (vt https://www.maavald.ee/kuvavoistlus-2018).

Erialaraamatukogude sektsioon käis sel suvel Setomaad avastamas ja **Ülle Kuuse** oli koostanud reisil nähtust ja reisilistest pildilise ülevaate.

Nominentide esitlemine

ERÜ juhatuse liige Tuuliki Tõiste esitles auhindadele ***Aasta tegu teadusraamatukogus 2018*** ja ***Aasta tegu erialaraamatukogus 2018*** esitatud kandidaate.

Auhinnale ***AASTA TEGU TEADUSRAAMATUKOGUS 2018*** nomineeriti kaks tegu:

- **Tartu Ülikooli raamatukogu uuenemine.**

  2018. aastal lõpule jõudva renoveerimise käigus elluviidud uuendused on TÜ raamatukogus nii ruumilised, tehnilised kui ka harjumusi ja käitumiskultuuri muutvad. Renoveeritud ja kaasajastatud on suur saal, arvutiklassid, grupi- ja individuaaltööruumid, lugemissaal, fonoteek, töötajate ruumid ning konverentsiala. Lugejatele on mitu laenutusautomaati, tagastusautomaat, järjekorraraamatute kapp, iseteeninduslik skanner ja info jagamiseks digiekraanid. Oktoobri lõpul avati lugejatele avahoidla. Kahe aasta jooksul toimunud remondi käigus on TÜ raamatukogu saanud innovatiivse ja tulevikku suunatud sisu (vt https://utlib.ut.ee/).

https://utlib.ut.ee/

- **Tallinna Tehnikaülikooli raamatukogu ruumides ööpäevaringselt avatud õpituba/ööraamatukogu.**

  Raamatukogu lahtiolekuaegade pikendamine on olnud TalTechis juba aastaid arutlusel. Jaanuarist 2018 leiti võimalus raamatukogu ühe ruumi kasutamiseks ööpäevaringselt – 24/7. TalTechi liikmeskond saab ruumi siseneda oma üliõpilaskaardi või personalikaardiga. Ruumis on 6 akadeemilist arvutiga varustatud töökohta, kaks rühmatöö ala, iseteeninduslik printer-koopiamasin ning WiFi. Üheaegselt saab ruumi kasutada 14–20 inimest. Ruum toimib isereguleerumise teel: seal toetutakse

https://www.ttu.ee/asutused/raamatukogu/teenused/247-opitubaooraamatukogu/

käitumise heale tavale. Kasutajad on ruumi omaks võtnud: kiidetakse mugavust – ruumis on rahulik ja saab keskenduda. Oluline on, et ruumi saab tulla õppima igal ajal. Kellaajast hoolimata on ruumis pidevalt 6–7 inimest. Õppeperioodil külastas ööraamatukogu keskmiselt 2000 inimest kuus (vt https://www.ttu.ee/asutused/raamatukogu/teenused/247-opitubaooraamatukogu/).

Ka auhinnale ***AASTA TEGU ERIALARAAMATUKOGUS 2018*** esitati kaks kandidaati.

- Alates 2018. aasta oktoobrist on koos Arvo Pärdi Keskuse uue hoonega avatud ka sealne raamatukogu. 2017. aasta märtsis alustas raamatukogu loomist Toomas

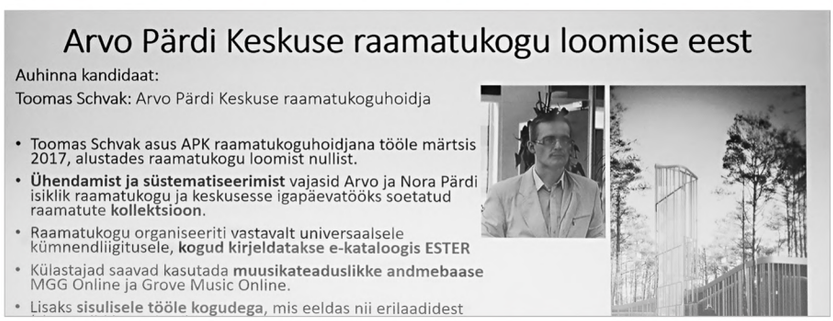

http://www.arvopart.ee/

Schvak. Ta ühendas ja süstematiseeris Arvo ja Nora Pärdi isikliku raamatukogu, keskuse igapäevatööks vajalikud teavikud, kirjeldas kogud e-kataloogis ESTER ning organiseeris raamatukogu kümnendliigitussüsteemis. Lisaks sisulisele tööle kogudega korraldas Toomas ka tehnilise taristu loomist, rajas lugejatöökohad, osales infosüsteemi kasutajaliidese ja uue veebilehe loomisel. Aasta teole nomineeriti **Toomas Schvak Arvo Pärdi Keskuse raamatukogu loomise eest** (vt http://www.arvopart.ee/).

- Teiseks nominendiks auhinnale *Aasta tegu erialaraamatukogus 2018* on **Pärimusmuusika teabekogu töörühm (Cätlin Mägi, Janne Suits, Inga Ronk) veebikogumiku *Pärimusmuusika noodikogu* loomise eest.** *Pärimusmuusika noodikogu* on veebipõhine pärimusliku instrumentaalmuusika kogu, mis põhineb Eesti Rahvaluule Arhiivi kogudesse talletatud heliülesvõtetel 1913. aastast tänapäevani. Koostööpartneriteks olid Eesti Kirjandusmuuseumi Eesti Rahvaluule Arhiiv, Eesti Rahvusringhäälingu arhiiv ning Eesti Teatri- ja Muusikamuuseum. Veebikogumik annab võimaluse pärimusmuusikat omandada nii noodi kui ka kuulmise järgi ja seda nii vana kui ka uue taasesituse salvestise põhjal. Igast loost on noodid, audiofail ja videofail. Vajadusest õppevahendite järele on noodikogu noodid välja antud ka trükis. Pärimusmuusika noodikogu kasutajateks on pilliõpetajad, harrastusmuusikud ja kõik pärimusmuusikahuvilised (vt http://www.folk.ee/noodikogu/).

http://www.folk.ee/noodikogu/

XI teadus- ja erialaraamatukogude päeva lõpetas **Juhani Püttsepp,** kes rääkis oma perepärimusele tuginedes koos nukk Renatega seitsmest raamatust, mis on ehitud kuldnaastude või kohviplekkidega, kuid leidnud kindla koha tema pere raamatukogus.

Juhani Püttsepp

Päeva algatuseks ja lõpetuseks oli huvilistel võimalus tutvuda EMÜ raamatukoguga, sealne tore kollektiiv oli valmis vastama kõigile küsimustele. Päeva kava ja mõnede ettekannete slaide saab vaadata ERÜ veebist (vt http://eru.lib.ee/index.php/sundmused/konverentsidseminarid/631-xi-teadus-ja-erialaraamatukogupaeev-28-09-2018). Päeva korraldajad tänavad Eesti Maaülikooli sooja vastuvõtu eest, kõiki esinejaid ja kuulajaid!

Aleksander Sibula nimelise stipendiumi pälvis Jaana Toss

Värske stipendiaat Jaana Toss õpib Tartu Ülikooli ühiskonnateaduste instituudis infokorraldust. Ta töötab Kurtna raamatukogu-seltsimaja juhatajana ning alates 2018. aasta oktoobrist juhib ta kõigi Alutaguse valla raamatukogude tööd.

Mari Sieberk
Tallinna Keskraamatukogu arendusjuht

Stipendiaat Jaana Toss. Allikas: Tallinna Keskraamatukogu

Lõpukursuse üliõpilasena plaanib Jaana Toss kirjutada seminari- ja lõputöö haldusreformi mõjudest Alutaguse valla rahvaraamatukogudele. Haldusreform on Eestis viimase aastakümne suurima ühiskondliku mõjuga muudatus ning selle käigus tehtud otsused mõjutavad meie elu nii praegu kui ka tulevikus. Stipendiumi andmisega Jaana Tossile soovib Tallinna Keskraamatukogu rõhutada, et rahvaraamatukogud ei tohi raamatukogusid puudutavate küsimuste lahendamisel jääda vaid pealtvaatajateks või korralduste täitjateks, vaid peavad olema aktiivsed osalejad nii võimalike lahendusvariantide läbikaalumisel kui ka otsuste tegemisel. Haldusreformi teema valimisega oma lõputööks tõendab stipendiaat nii oma ühiskondlikku närvi kui ka soovi panustada rahvaraamatukogude arendamisse.

Aleksander Sibula nimeline stipendium on asutatud Tallinna Keskraamatukogu poolt 2004. a raamatukogu kauaaegse direktori ja Eesti raamatukogunduse arendaja Aleksander Sibula mälestuse jäädvustamiseks. Stipendium määratakse ühele õppetöös edukale ja ühiskondlikult aktiivsele raamatukogunduse erialal õppivale üliõpilasele. Stipendiumi andmisega soovib Tallinna Keskraamatukogu aidata kaasa raamatukogunduse eriala üliõpilaste õpimotivatsioonile ja raamatukoguhoidjate järelkasvule rahvaraamatukogudes.

Stipendium anti üle 2. novembril Tallinna Keskraamatukogus Aleksander Sibula nimelisel erialapäeval, A. H. Tammsaare juubeliaasta konverentsil *Kes on preili Kurella? 140 aastat Tammsaare sünnist* (vt https://keskraamatukogu.ee/konverents-kes-preili-kurella-140-aastat-tammsaare-sunnist/).

https://keskraamatukogu.ee/konverents-kes-preili-kurella-140-aastat-tammsaare-sunnist/

FIRST COLUMN

3
Library is freedom!
Katre Riisalu

"Ninety-five years ago, on the 24th of February 1923, about fifty librarians convened at Tallinn Central Library. The 1st Congress of Estonian Librarians took place with an aim to establish a professional association. The then passed resolutions highlighted the main courses of action: cooperation, professional education, the publication of professional journal, and library financing. Such form of joint activity has continued as well as the association's goals and values remained the same for ninety-five years. It is still of vital importance that our libraries do employ competent and professional librarians," Katre Riisalu, the President of the Board of the Estonian Librarians' Association, said in her opening address to the 11th Congress of Estonian Librarians.

FOCUS: THE 11th CONGRESS OF ESTONIAN LIBRARIANS IN RAKVERE

8
What was discussed at the large-scale forum of Estonian librarians?
Mihkel Volt

The 11th Congress of Estonian Librarians, "Library is Freedom", was held from the 18th up to the 19th of October 2018 on the conference premises of the AQVA Hotel & Spa in Rakvere. This year's Congress celebrated both the centenary of the Republic of Estonia as well as the 95th anniversary of the Estonian Librarians' Association. The event was organised by the Estonian Librarians' Association and Lääne-Viru County Central Library. The two-days Congress schedule included presenting 26 papers divided between five sessions, the receptions by Indrek Saar, the Minister of Culture, and Katre Riisalu, the President of the Board of the Estonian Librarians' Association, and paying a visit to the administrative centre of Rakvere Rural Municipality, a borough of Sõmeru.

12
Library as a transformer
Kristi Veeber

"Perhaps a number of people recall shape-changing robots from a well-known product group in connection with the word "transformer". And we are, indeed, going to speak about (though not exactly of such kind) robots. At the same time, we will also treat the possible ways of using robotics in libraries, which functions and image are swiftly changing, too. It has been evident for a long time already that people's need for good digital literacy is constantly growing. Libraries, especially public libraries, are facing a very important task to support its acquisition. We have unique opportunities for diminishing digital divide between different target groups and facilitating lifelong learning: all we have to do, is to find the means and methods, how to tackle these issues efficiently and attractively. In this regard, Tallinn Central Library has, among other things, tested robotics for almost two years already," Kristi Veeber, the Director of Services of Tallinn Central Library, started her paper.

14
Why Ebook Central, what is it, and how it works?
Kate-Riin Kont

"Official statistics indicates the decrease of library loans and visits. For this reason, Tallinn University of Technology Library decided to try out the Ebook Central platform and a user-based, demand-driven acquisition of e-books. The Ebook Central platform corresponds to the University's profile and enables access both within as well as, via virtual private network (VPN), beyond campus sites," Kate-Riin Kont, the Head of the Committee on Collection Management of the Estonian Librarians' Association, said in her paper.

DEVELOPMENT ACTIVITIES

16
The survey of the visitors and non-visitors to museums and libraries 2018
Gerda Möller, Pille Runnel, Mai Põldaas

From the 16th of April up to the 20th of May 2018, a research agency, Kantar Emor, conducted a survey of the visitors and non-visitors to museums and libraries amongst the residents of Estonia of 15 years of age or older and among Estonian small and medium-sized enterprises. The goal of the survey was to ascertain the frequency of visiting museums and libraries in Estonia and abroad, compile the visitor / non-visitor profiles, highlight the reasons for visiting or abstaining from visiting, list the current and future services, and present cooperation opportunities with enterprises.

PERSONAGE

21
Oskar Kallas – the man who created national treasury
Krista Aru

"Oskar Philipp Kallas (1868–1946) was the formulator of the necessity, objectives and meaning of Estonian national library and the founder of our national library precisely by heading the collection of materials. He led the establishment of the Estonian National Museum and the Archival Library for the benefit of the Estonian culture and Estonian people with such a laudable devotion," Krista Aru, Ph.D., a member of parliament of Estonia and a researcher of the history of journalism, writes.

23
Chasing the son of earth god and Estonian gold digger, or Oskar Kallas 150
Merike Kiipus

On the 25th of October, 150 years passed from the birth of Oskar Kallas, a linguist, folklorist, diplomat, the founder of the Estonian National Museum, the initiator of establishing Estonian national library, the discoverer of Estonian-speaking peasants abroad, a school teacher, translator, and journalist. On this occasion, a traditional Oskar Kallas Day or the 27th Conference of Estonian Book Science was held at the Estonian Literary Museum.

MEMORY INSTITUTIONS IN ESTONIA AND ABROAD

26
The Estonian Literary Museum brought writers to the public
Mihkel Volt
On Tartu City Day, celebrated on the 29th of June, the Estonian Literary Museum organised an authors' book fair. It gave an opportunity to meet the members of the writing communities of Tartu and Southern Estonia, and to purchase directly from the authors the copies bearing the stamp of the Book Fair of Tartu City Day and the writers' autographs of both fiction as well as scholarly literature. As one could behold this writing community event as *a living reference work,* our photographer, Teet Malsroos, did not miss the opportunity and took numerous photos of convened literati and researchers of culture.

33
Half a century of audio books
Priit Kasepalu
Half a century has passed from opening up opportunities for listening to audio books in the Estonian language. A foundation that has borne three different names and, currently, the Estonian Library for the Blind, a department of the Repository Library of Estonia, have been organising the provision of library services for visually impaired persons. The lending collection of the Estonian Library for the Blind that, as of today, comprises over 4,900 audio books in Estonian and in foreign languages has become a treasury of great cultural value. "Listening to audio books, using a DAISY player, computer, or smartphone, is an everyday activity of blind or visually disabled persons who are interested in literature," writes the author of the piece, the Information Manager at the Estonian Library for the Blind.

ESTONIAN LIBRARIANS' ASSOCIATION

36
Children's librarians' bright autumn day in Rapla
Helle Laanpere
Rapla Central Library and the ELA Committee on Children's Library Services organised the 15th National Day for Children's Librarians, held on the 19th of September in Rapla. Following the tradition, the nominees for the Children's Librarian of the Year Award were acknowledged, the most ripe berries from the children's services' harvest of the previous year were picked, plans for the future were made, and the librarians participated in local cultural life.

39
The Research and Special Librarians' Day 2018
Tuulikki Tõiste
The 11th Research and Special Librarians' Day took place on the 28th of September at the Estonian University of Life Sciences in Tartu. This year, the event was titled, "Creating New and Preserving the Old". The candidates for the Research Libraries Deed of the Year 2018 and the Special Libraries Deed of the Year 2018 awards were introduced.

NEWS

41
Jaana Toss was awarded the Aleksander Sibul grant
Mari Sieberk
The new grantee, Jaana Toss, is studying information management at the Institute of Social Studies of the University of Tartu. She is the Head of Kurtna Library and Community Centre and leads the work of all the libraries in Alutaguse Rural Municipality since the October of 2018. The grantee has proved both her social nerve as well as the desire to contribute to the development of public libraries by choosing administrative reform issues to be the theme of her final paper.

RK
5/2018

EESTI RAHVUSRAAMATUKOGU

EESTI RAAMATUKOGUHOIDJATE ÜHING

Toimetuskolleegium:
Janne ANDRESOO
Kadri HAAVANDI
Gerda KOIDLA
Silvi METSAR
Reet OLEVSOO
Maris PAAS
Kristina PAI
Asko TAMME
Marje TAMRE
Ilmar VAARO
Kristel VEIMANN

Esikaanel:
Oskar Kallas üliõpilasena 1890-ndate algul Helsingis.
Allikas: Eesti Kirjandusmuuseum, EKLA

Tagakaanel:
Eesti Raamatukoguhoidjate XI kongressil Rakveres 18.10.2018
Foto: Teet Malsroos

Ilmub 6 korda aastas Eesti Kultuurkapitali ja Hasartmängumaksu Nõukogu toetusel.

ISSN 0235-0351

***Raamatukogu* toimetus**

Toimetaja
Mihkel VOLT

Keeletoimetaja
Gerli RANDJÄRV

Kujundaja
Margit PLINK

Aadress:
15189 Tallinn,
Tõnismägi 2
Eesti Rahvusraamatukogu

www.nlib.ee/ajakiri

RK

5/2018

nlib.ee/ajakiri